

De Tinkoerier

1

2017

IN DIT NUMMER O.A.

- Zeven tinnen objecten uit wrak Burgzand Noord 17
- Literatuur over tin
- Geschiedenis op tin

Nederlandse TinVereniging

OPRICHTING 27 MAART 1993

BESTUUR NEDERLANDSE TINVERENIGING

J.F.H.H. Beekhuizen	Voorzitter
F.W. Hubert	Secretaris
L. Groen	Penningmeester
H. Bracht	Bestuurslid
E.A. Erenst	Bestuurslid
H.B. van Wijk	Bestuurslid

BESTUUR STICHTING NEDERLANDSE TINBIBLIOTHEEK

H.B. van Wijk	Voorzitter-Bibliothecaris
F.W. Hubert	Secretaris
L. Groen	Penningmeester
J.F.H.H. Beekhuizen	Bestuurslid
H. Bracht	Bestuurslid
E.A. Erenst	Bestuurslid

ERELID

A.A. Kooyman

REDACTIE DE TINKOERIER

J.F.H.H. Beekhuizen	Hoofdredacteur lay-out
E.A. Erenst	Redacteur
Mw. T. Evers	Redacteur

ADRES SECRETARIAAT

Voorstraat 4
3265 BV Piershil
E-mail: fredw.hubert@gmail.com

ADRES REDACTIE

Nieuwe Spiegelstraat 49
1017 DD Amsterdam
E-mail: info@janbeekhuizen.nl

ADRES PENNINGMEESTER

Geerweg 6
2731 BA Benthuisen
E-mail: groen@aeto.nl

BANKRELATIE

IBAN: NL67 INGB 0004 3826 32
Swiftadres: INGBNL 2A

WEBSITE

www.nederlandsetinvereniging.nl
www.tinvereniging.nl

ISSN: 1380-108

Inhoudsopgave van de Tinkoerier

Voorwoord J. Beekhuizen	2
Voorjaarsbijeenkomst in Asten, 13 mei 2017 Mevr. Th. Evers	7
Renaissance luidklok uit Alphen naar museum Asten Persbericht	12
Zeven tinnen objecten uit wrak Burgzand Noord 17 A. Vos/J. Beekhuizen	14
Literatuur over tin H.B. van Wijk	21
Vier kannen uit Flavigny-sur-Ozerain E.A. Erenst	29
Bodemvondst lepels en beker H. Arians	33
Een zestiende eeuws tinnen lepel uit 's-Hertogenbosch A.A. Kooyman	37
Een tinnen gildekan uit Zuidbroek J.-P. Wortelboer	38
Geschiedenis op tin K. Storm	40
Vragenrubriek	45

Afb. 1: Binnenplaats van het Hospice

Voor u ligt de 'verlate' Tinkoerier. Wederom met een keur aan goede artikelen. Toch blijf ik erop hameren dat er te weinig bijgedragen wordt vanuit de leden. Heeft u een nieuwe aanwinst, maar voelt u uzelf niet geroepen om hierover te schrijven, waarschuw dan even de redactie. Zij zullen u hierbij helpen of verzorgen zelf de uitvoering. Het is minder moeilijk en ingewikkeld dan u denkt.

Tinnewerck

Inmiddels is *Tinnewerck*, het verenigingsblad van de Vlaamse Tinvereniging, verschenen. Na dertig jaar in een totaal ander jasje. Geheel in kleur en in een heel

eigentijdse lay-out. Ik complimenteer de redactie van *Tinnewerck* met de nieuwe opzet en uitvoering. Ik raad onze leden aan om lid te worden van de Vlaamse Tinvereniging, mede omdat u dan tegelijkertijd een abonnement krijgt op *Tinnewerck* (secretariaat@vlaamsetinvereniging.be).

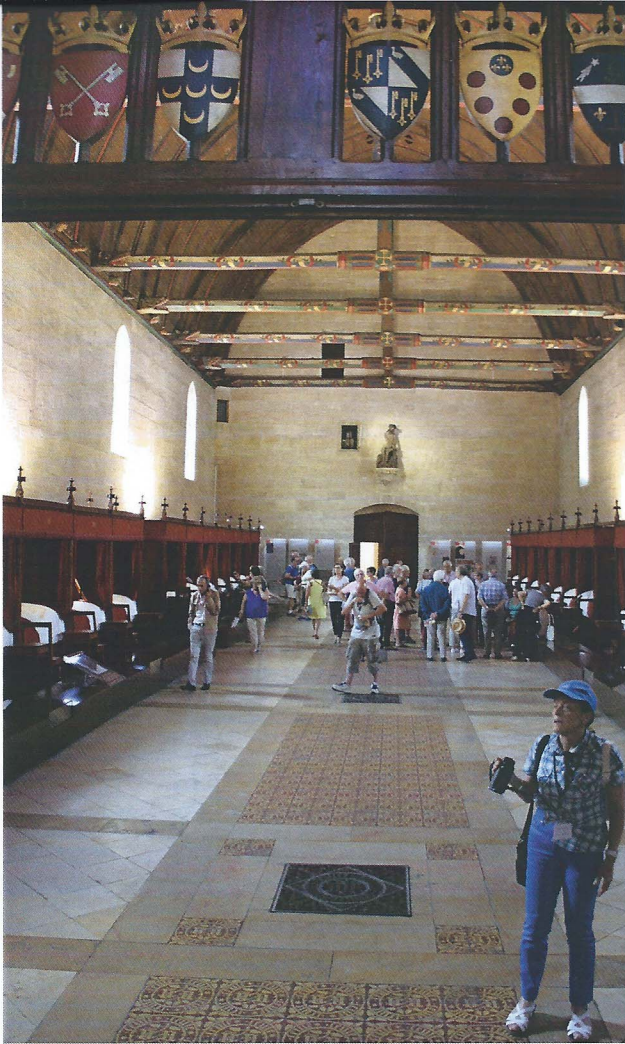
Beaune

Tijdens onze vakantie dit jaar waren we een dag in Beaune en bezochten het wereldberoemde Hôtel-Dieu ofwel het Hospice de Beaune (afb. 1). Het werd tijdens de Honderdjarige Oorlog in 1443 opgericht door Nicolas Rolin om de grote armoede

en hongersnood in Beaune te bestrijden. Pas op 1 januari 1452 werd er de eerste patiënt verzorgd. Eenenvijftig jaar geleden was ik daar al eens geweest op een wijnreis van de Hogere Hotelschool Maastricht, waar ik destijds studeerde. Helaas hebben we het museum toen niet bezocht. In de loop der jaren heb ik in diverse publicaties gelezen dat er het nodige tin te zien zou zijn. Dat was er zeker, maar niet in de mate die ik verwachtte. Ik moet bekennen dat we waarschijnlijk een zaal hebben overgeslagen, want de tinctie op afb. 2 hebben we helaas gemist.

Afb. 2: Deel van de tinctie

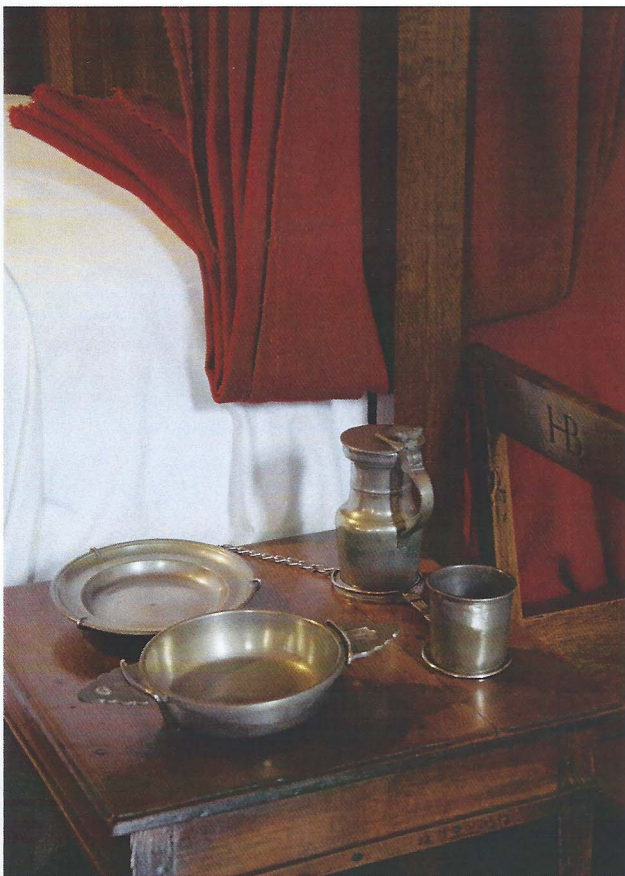

Afb. 3 De grote ziekenzaal

In de prachtige en grote ziekenzaal – 50 meter lang, 14 meter breed en 16 meter hoog - waren lang niet alle bedden voorzien van het voorgeschreven tin (afb. 3).

Bij ieder bed hoorde een stoel en een tafeltje met een tussenplankje. Hierop stonden een kannetje met deksel, een kom met twee handvatten, een bordje en een drinkbeker (afb. 4). Op het tussenplankje een messing kom (waskom?) en een tinnen potje met deksel (sputenpotje?) (afb. 5).

Afb. 4 Voorgeschreven tinnen objecten

Afb. 5 Wasbekken en sputenpotje

Afb. 6 en 7 Merken op de kom met handvatten

Afb. 8 Het Laatste Oordeel

De kommen met handvatten zijn voorzien van een ingeslagen eigendomsmerk met de initialen JHS voor Jezus en de tekst: HOSTEL DIEU DE BEAUNE (afb. 6). De initialen LB staan voor Louis Bidault, de grondlegger van de negentiende-eeuwse inrichting van de ziekenzaal. De tinnegieter is Bianchi en Cie. uit Dijon, werkzaam omstreeks 1860 (afb. 7). Alle bedden hebben zicht op het altaar, waar ooit het prachtige polyptiek 'Het Laatste Oordeel' van Rogier van der Weyden gestaan heeft (afb. 8). Het is geschilderd tussen 1443 en 1451.

Afb. 9, 10 en 11 Diverse bronzen vijzels

In de apotheek zijn een aantal bronzen vijzels te zien, waaronder exemplaren uit Lyon en Le Puy (afb. 9 en 10). Bijzondere aandacht vroeg een zeer grote vijzel met jaartal 1760 op standaard (afb. 11). De totale inventaris van het Hospice bestaat uit zo'n 5.000 objecten: 2.500 meubelen en 2.500 gebruiksvoorwerpen.

Jubileum

Zoals het er nu naar uitziet zullen we het jubileum vieren in oktober/november 2018 in Maastricht. De jubileumcommissie is druk bezig een uitgebreid programma in elkaar te zetten met diverse activiteiten. Er wordt zelfs gedacht aan een kleine expositie van Maastrichts tin. Ook wordt er binnenkort begonnen met het beschrijven en fotograferen voor de jubileumcatalogus. U bent hierover inmiddels geïnformeerd en diegenen die hun medewerking toegezegd hebben, zullen binnenkort benaderd worden.

Vaste vergaderplaats

Er wordt nog steeds gezocht naar een geschikte vaste vergaderplaats, die voor iedereen goed te bereiken is. Suggesties worden onverminderd op prijs gesteld. We houden u op de hoogte.

Veel genoegen met deze **49^e uitgave** van de Tinkoerier.

Jan Beekhuizen,
voorzitter

Ik dank mijn collega Hoogsteder & Hoogsteder voor het ter beschikking stellen van de foto voor de cover.

Voorjaarsbijeenkomst in Asten, 13 mei 2017

Tekst: Thea Evers

Fotografie: Jan Beekhuizen e.a.

Afb. 1 Opening in 2012

Een voorjaarsbijeenkomst die klonk als een klok. Zo'n openingszin is natuurlijk een cliché als je te gast bent in het klokkemuseum van Nederland, maar het is wel waar, letterlijk en figuurlijk: het klonk als een klok.

In 2012 opende Hare Majesteit de Koningin, nu Prinses Beatrix, het vernieuwde Klok & Peel Museum Asten (afb. 1). En twee jaar later kreeg dit museum de BankGiro Loterij Museum Prijs 2014 en mocht zich toen een jaar lang 'het leukste museum van Nederland' noemen.

Dit bijzondere museum was door het bestuur uitgezocht als locatie voor onze voorjaarsbijeenkomst. Al twee keer zijn daar opnames gemaakt voor 'Tussen kunst en kitsch' en onze voorzitter Jan Beekhuizen had toen natuurlijk al gezien, dat het voor ons zeer geschikt was.

Voor wie het niet weet (en daar hoorde ikzelf ook bij): Asten is een gemeente in Brabant, bestaande uit de dorpen Asten, Heusden en Ommel. De gemeente heeft ruim 16.000 inwoners, waarvan er ruim 13.000 in de plaats Asten wonen. Het ligt aan de A67 tussen Eindhoven en Venlo.

Op vrijdag 12 mei konden we al vertrekken, want er was de mogelijkheid geboden om een hotelarrangement te boeken. Vierentwintig tinvrienden vonden dat een goed idee. Een leuke groep om mee te borrelen en te dineren. Het mooie weer had lang op zich laten wachten dit jaar, maar in

Asten konden we er eindelijk van genieten en de voorspelde regenbuien vielen elders. Het werd een gezellige avond waarin je 'oude getrouwen' beter leert kennen en ook weer nieuwe tinliefhebbers ontmoet. Zeer aan te bevelen voor een volgende keer. Zaterdagmorgen begon het dus echt. Van het hotel naar het museum was de afstand 2,7 km, 6 min. met de auto en 33 min lopende, aldus onze precieze secretaris in zijn uitnodiging.

De binding van het klokkemuseum met Asten is niet toevallig, want de plaats is al heel lang een centrum van de klokkenindustrie in Nederland en Vlaanderen. Sinds 1872 is Klokkengieterij Koninklijke Eijsbouts in Asten gevestigd, klein begonnen in een werkplaats achter een huis, met het maken van torenuurwerken. Sinds 1947 worden er ook klokken gegoten (afb. 2). In 2014 werd Koninklijke Petit & Fritsen in het nabij gelegen Aarle-Rixtel en één van de oudste familiebedrijven van ons land (zo'n 354 jaar oud), overgenomen. In Asten staat dus nu 's werelds grootste klokkengieterij en fabriek van torenuurwerken. Je vraagt je altijd af hoe zo iets ontstaat in een dorp. De omstandigheden waren blijkbaar gunstig. Zo was de leem in deze streek vroeger uitermate geschikt om mallen te maken.

Afb. 2 Klokken gieten: een heet klusje

Voorjaarsbijeenkomst in Asten, 13 mei 2017

Afb. 3 De ontvangst

Het dagprogramma begon om 10.30 uur met koffie en iets lekker in de vorm van heerlijke vruchtenvlaai. Om 11 uur waren we met 43 leden, waaronder ook tinvrienden uit Vlaanderen. Een mooie opkomst (afb. 3).

Voorzitter Jan Beekhuizen sprak een welkomstwoord, met daarin een speciaal welkom voor de nieuwe leden: de heer en mevrouw Van Delden, de heer en mevrouw Van der Poel en de heren Léon Stroekxs van den Broek en Louis Mathijsen. Ook bracht hij het verzoek over van museum Het Dordts Patriciërshuis om stukken in bruikleen te geven voor een tentoonstelling in het najaar over het 'Dessert' aan

Afb. 4 Afdeling Azië

het einde van de achttiende eeuw en over 'Pijproken'. Leden die hier aan mee willen werken kunnen contact met hem opnemen.

Daarna gaf de heer Fr. van Kempen een korte inleiding over het museum en volgde er een presentatiefilm, met onder meer aandacht voor de geschiedenis en het belang van klokken in het dagelijks leven van het christelijke Europa.

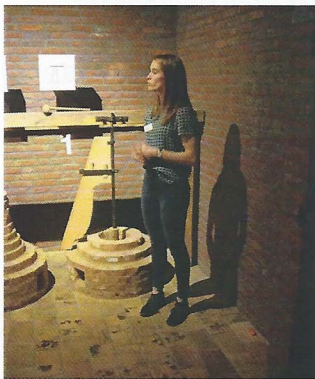
De klokken- en beiaardcollectie is van internationale betekenis. De wereldomvattende verzameling toont topstukken uit geheel Europa, maar ook uit Azië en in het bijzonder uit China (afb. 4). Vermeldenswaardig is dat belangrijke Nederlandse klokken, die toebehoren aan het Rijksmuseum en Museum Boerhave, in Asten te bewonderen zijn. Gezichtsbepalend voor het museum is een indrukwekkend astronomisch kunstuurwerk. Sinds juni 2013 is er ook de permanente tentoonstelling 'Asten klinkt in de Notre Dame' te zien: een expositie over de bijzondere, in Asten gegoten klok voor de Notre Dame. En daar is men terecht heel trots op (afb. 5).

Afb. 5 Klok voor de Notre Dame

Afb. 6 Opeenvolgende opbouwstadia vóór het gieten

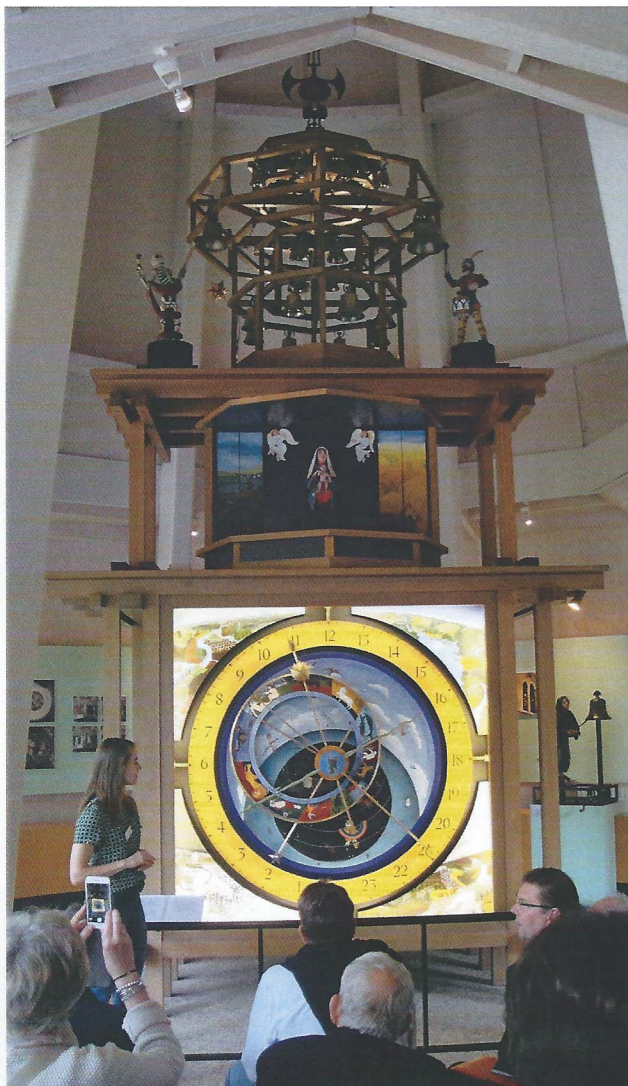
Afb. 7, 8 en 9 Rondleiding door een enthousiaste vrijwilliger

De officiële naam van het museum is 'Nationaal Museum Klok & Peel'. Dat geeft al aan dat er meer te zien is dan klokken en beiaarden. Er is een aparte afdeling om de natuurhistorische collectie van de Peel, met een breed spectrum van deelcollecties uit het gehele voormalige veengebied van Oost-Brabant en Midden-Limburg, tentoon te stellen.

Wij werden gesplitst in twee groepen en kregen een rondleiding door de klokkenafdeling met een

verrassende en mooie opstelling in de zalen. Daarbij kwam in beeld de oorsprong van de klok, het luiden en natuurlijk gieten. Er is een achttiende-eeuwse klokkengieterij ingericht, helemaal authentiek. Het lijkt net alsof de vormers en gieters even aan het pauzeren zijn. Veel kennis en vakmanschap was er nodig en veel zorg en tijd. Je krijgt een beeld van de verschillende klokvormen en de fasen van opbouw en de smeltoven. Het gieten was erg spannend, want het moest wel in één keer goed gaan (afb. 6 t/m 9).

Voorjaarsbijeenkomst in Asten, 13 mei 2017

Afb. 10 Het astronomisch uurwerk

Bijzonder was de Luidklok Maria uit het Groningse Holwierde, NH 1467. In de Bezettingstijd is de klok door de Duitsers uit de toren gehaald en weggevoerd, zoals overal gebeurde, om in Duitsland omgegoten te worden voor de wapenindustrie. Met een grote gele letter M, hadden de Duitsers aangegeven dat het om een monument ging en ook was het gewicht genoteerd. Deze klok bleef mede daardoor gespaard en werd teruggevonden, vermoedelijk op de centrale klokkenverzamelplaats in Hamburg. De klok bleek echter onherstelbaar gescheurd en kwam via het Rijksmuseum hier terecht. Zo zie je ook via een klok de geschiedenis aan je voorbij gaan (zie ook het persbericht over een bijzondere klok van Jan II Vanden Gheijn elders in dit nummer).

Klokken moeten goed klinken, dus het stemmen van de verschillende modellen is heel belangrijk en zeker als ze in een beiaard moeten hangen. Ook dat konden we zien en horen. Hoe dunner de klok, hoe zwaarder de toon, Daarom wordt er dik gegoten en beetje bij beetje iets afgeschaafd om de goede toon te vinden. Natuurlijk stonden we stil bij het astronomisch kunstuurwerk 1979-1981 (afb. 10). In een moderne vormgeving vertelt het uurwerk het oude verhaal: elk half uur maken de Drie Wijzen uit het Oosten een ommeegang rond Maria en het Kind. Zij buigen en bieden hun geschenk aan, onder de klanken van een klokkenspel. Verder ziet men de zon en de maan in de dierenriem en de zonnetijd van Asten. In die zaal stond ook een mooie werkende reconstructie van een Arabisch wateruurwerk uit het begin van de dertiende eeuw.

In de beiaardzaal, 'zingend brons', stond onder meer een piano van klokken en al snel hoorde je iemand 'Vader Jacob' spelen. Een prachtige grote Japanse klankschaal uit 1666 trok de aandacht. Door met een klepel rond te draaien langs de rand werden trillingen opgewekt, die buitenom te voelen waren. Bijzonder trots was men op de demontabele beiaard, die met het orkest van Andre Rieu op wereldtournee was geweest.

De lunch was uitstekend verzorgd en daarna begon het middagprogramma.

Afb. 11 Afbeelding uit de 'hand-out'

Henk van Wijk hield een voordracht over vroege en latere bronzen kandelaars. Ter illustratie had hij zijn eigen collectie uitgesteld. Hij begon met een ijzeren vuurslag, waarmee je al ketsend op een steen een vonkje kon maken. Hij werkte verder van jong naar oud, maar jong staat dan al wel voor de achttiende eeuw. En zo gingen we Europa door tot in de dertiende/veertiende eeuw.

In de uitnodiging stond tot slot 'meegebrachte voorwerpen, ook bronzen voorwerpen mogelijk'. Dat hadden de liefhebbers goed opgepakt en brons was dan ook in de meerderheid. En aan sommige vijzels moest men zwaar tillen. Wij kunnen terugzien op één of twee mooie dagen. Een in alle opzichten geslaagde bijeenkomst. En zoals gezegd: het klonk als een klok.

Henk van Wijk had deze lezing in 2016 in Engeland gehouden voor de Antique Metalware Society en wij kregen daarvan een 'hand-out' in het Engels (afb. 11). Bij dit woord denk je aan een printje en dat doet geen recht aan de dertig pagina's tellende brochure met kleurenfoto's. Achterin staat een uitgebreide literatuurlijst. Zoals zijn uitgave in 2014 'Octagonal flagons of the 14th and 15th century', is dit weer een mooie aanwinst voor onze tinbibliotheek. De aangekondigde lezing van de heer A. Pappot (Rijksmuseum Amsterdam) 'De metaalsamenstelling van gedateerde voorwerpen: chronologie van legeringen en sporenelementen', kon door ziekte niet doorgaan. In zijn plaats gaf Jan Beekhuizen een verkorte versie van een lezing over vijzels, waarbij je als leek een leuke indruk kreeg van deze vaak rijk gedecoreerde oude gebruiksvoorwerpen (afb. 12).

Afb. 12 Eén van de getoonde vijzeldia's

Renaissance luiddklok uit Alphen naar museum Asten

Persbericht – Asten, 16 februari 2017
Fotografie: Cor van de Ven

Museum Klok & Peel scoort zeldzame klok met een verhaal

Afb. 1. De Vanden Ghein-klok uit 1540

ALPHEN - Vanaf circa 1560 tot in de Tweede Wereldoorlog beierde vanuit de toren van de RK Sint-Willibrorduskerk Alphen een mooie renaissance klok over de gelijknamige oude heerlijkheid (afb. 1). Deze bronzen klok, in 1540 gegoten door de Mechelse klokkengieter Jan II Vanden Ghein († 1543), werd in 1943 in opdracht van de Duitse bezetter geroofd en zou nooit meer terugkeren in de monumentale toren van Alphen. Maar: ze overleefde de oorlog en kan binnenkort weer worden beluisterd. De Vanden Gheinklok krijgt nu een plaats in de beroemde collectie van Museum Klok & Peel te Asten in Zuidoost-Brabant.

Afb. 2. IAER MCCCCCXL (1540)

Dit museum - onlangs door de ANWB uitgeroepen tot het Leukste Uitje van Brabant 2017 - kocht de zeldzame luiddklok aan met steun van de Vereniging Rembrandt en het VSBfonds. Donderdag 16 februari wordt de klok om 11.30 uur gepresenteerd tijdens een officiële persbijeenkomst in Museum Klok & Peel.

De bronzen luiddklok van Jan Vanden Ghein is 72 cm hoog en heeft een diameter van 67 cm. De gave klok is een belangrijke aanvulling van de unieke museumcollectie, die klokken uit de hele wereld omvat. Ze is rijk versierd met renaissance motieven, kenmerkend voor zestiende-eeuwse gieters uit Mechelen. Onder de letterrand staat in hoofdletters IAN VANDEN GHEIN HEFT MI GHEGOTEN INT IAER MCCCCC XL (Jan Vanden Ghein heeft mij gegoten in het jaar 1540) (afb. 2).

Heel bijzonder zijn de medaillons op de flank met voorstellingen van de Annunciatie (Blijde Boodschap van de engel aan Maria), het Laatste Avondmaal en de zogenoemde 'Mis van de Heilige Gregorius'. Ook is een staande engel met de zweetdoek van Veronica te zien met een afdruk van het gelaat van Christus en een gevleugeld engelenkopje met een leeg tekstbordje (cartouche) in de mond. Deze taferelen zijn bekend van klokken van de familie Vanden Ghein en latere klokkengieters en van schilderijen, prenten en andere kunsthistorische objecten.

Verhaal

De Vanden Gheinklok is een klok met een verhaal. Ze hing vanaf de zestiende eeuw tot de klokkenvordering van 1943 in de van oorsprong laatmiddeleeuwse toren van de RK Sint-Willibrorduskerk van de heerlijkheid Alphen. Hoewel ze van een respectabele leeftijd was, werd ze bij de vooroorlogse (Nederlandse) klokkeninventarisatie niet als monumentaal aangemerkt, maar ten onrechte als A-klok geregistreerd. Ze kreeg de 'P' van Prüfung en werd na inbeslagname in februari 1943 voor verder onderzoek naar Tilburg gebracht. P-klokken werden door de Duitsers erkend als waardevol, maar toch uit de torens gehaald om eventueel omgesmolten te worden tot grondstof voor de wapenindustrie.

De klokkenroof betekende echter de redding voor de Vanden Gheinklok. Was ze blijven hangen, dan zou ze met de bevrijding van Alphen in oktober 1944 zeker ten onder zijn gegaan toen kerk én toren grotendeels werden verwoest. En aangezien ze uiteindelijk niet in de smeltoven terecht kwam, kon ze na de oorlog worden teruggegeven aan Alphen.

Daar werd niet meteen een geschikte plaats gevonden voor de klok. De restauratie van kerk en toren liet namelijk lang op zich wachten. In 1950 bestelde het kerkbestuur van Alphen wel nieuwe klokken bij Petit en Fritsen in Aarle-Rixtel. Daarbij werd de Vanden Gheinklok als ruilobject ingeleverd. Omdat de Aarlese klokkengieter wel de kunsthistorische waarde van de klok onderkende, ontsnapte ze voor een tweede keer aan de smeltoven.

Petit en Fritsen verkocht de klok door aan de katholieke Sint-Bavokerk van het Zeeuws-Vlaamse plaatsje Groede (gemeente Sluis), maar van die transactie werd geen boekhouding bijgehouden. Daardoor verloren campanologen de Renaissanceklok uit het oog en werd ze na de Tweede Wereldoorlog lange tijd verloren gewaand.

De Vanden Gheinklok kwam echter weer boven water toen de Utrechtse ondernemer Jan Ducaat het kerkgebouw in Groede aankocht om er een andere bestemming aan te geven. Jan Ducaat ging op zoek naar een geschikte plek voor de klok. Museum Klok & Peel in Asten wilde de klok natuurlijk graag in haar collectie hebben.

Financiering

Voor de financiering werd een beroep gedaan op het VSBfonds en de Vereniging Rembrandt, mede dankzij haar Mr. J.J.A.M. Kennis Fonds. In die vereniging participeren zo'n 15.000 kunstliefhebbers, Vereniging Rembrandt investeert dankzij haar leden in kunst en helpt daarmee jaarlijks tientallen musea bij het doen van belangrijke aankopen.

De Vereniging heeft Museum Klok & Peel al vaker aan belangrijke collectiestukken geholpen. De eerste keer was dat in 1980 (collectie van 396 bellen uit de periode 1300 v.Ch. tot 1900); de laatste keer in 2005 (Chinees terracotta klokkenspel uit de tijd van de Handynastie).

En nu worden de banden weer aangehaald; reden genoeg voor een feestje. Na de presentatie krijgt de klok als 'nieuwe aanwinst' een opvallend plekje in de buurt van de museumbalie.

Voor wie de klok in zijn nieuwe omgeving wil aanschouwen: Museum Klok & Peel is dagelijks geopend!

Alle info: <http://www.museumklokkenpeel.nl>.

EINDE PERSBERICHT

Noot van de redactie:

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met dhr. Harry van der Loo, voorzitter Nationaal Museum Klok & Peel via 06 53 16 56 10 of via communicatie@museumklokkenpeel.nl

Zeven tinnen objecten uit wrak Burgzand Noord 17 (BZN17), het 'palmhoutwrak'

Tekst: A. Vos/J. Beekhuizen

Afb. 1. Detail uit een zeekaart van Johannes van Keulen van omstreeks 1680, met Texel en de rede. Noord is onder.

In de jaren 1998 tot en met 2005 is door het professioneel archeologisch duikteam van het toenmalig Nederlands Instituut voor Scheeps- en onderwater Archeologie (NISA/ROB; voor meer achtergrond zie: Vos, 2009) een meerjarig, gebiedsgericht onderzoeksproject uitgevoerd op het *Burgzand*. Het *Burgzand* was onderdeel van de historische Rede van Texel (afb. 1). Toen het *Burgzandproject* in 2005 werd afgesloten, waren alle twaalf op dat moment in het onderzoeksgebied dazomende scheepswrakken gekarteerd en beschreven, inclusief dateringen en interpretaties wat betreft functie, nationaliteit, vaargebied en dergelijke. Bij dit onderzoek was nog maar weer eens vast komen

te staan hoe groot de informatiewaarde van dergelijke wrakvondstcomplexen kan zijn en daarover is voor dit specifieke project sinds 2000 uitvoerig gerapporteerd.

Door jarenlang met grote regelmaat op dezelfde twaalf wrakken te duiken konden ook de optredende degradatieprocessen beter dan ooit in beeld worden gebracht en ook deze zijn in opeenvolgende publicaties beschreven. De rode draad in deze degradatieprocessen is de steeds verdere ontzanding in dit gebied, waarbij talloze kubieke meters zand en klei – lees: beschermend sediment –

zijn weggespoeld als gevolg waarvan eeuwenlang goed bewaard gebleven scheepswrakken ‘plots’ vrij kwamen te liggen. Zij zijn dan uitermate kwetsbaar voor snel voortschrijdende erosie en we moesten concluderen dat het geheel van deze ‘natuurlijke processen als verstoorder’ heftig destructief is en rijke vondstcomplexen in tijd van 10-15 jaar volledig verloren kunnen gaan. Als achterliggende oorzaak kon binnen het *Burgzandproject* een iconisch voorbeeld van ‘menselijk handelen op grote afstand in plaats en tijd’ worden geïdentificeerd, namelijk de dichting van de Afsluitdijk in 1932 in het kader van de Zuiderzeewet 1918.

De verzamelde inzichten en resultaten van het hele project zijn samengevat in het boek *Onderwaterarcheologie op de Rede van Texel* (Vos, 2012). Een grimmig onderdeel van die verzamelde inzichten was de voorspelling, dat er nog lang geen nieuw evenwicht was ingetreden en dat nog decennialang verdere verdieping van het *Burgzand* mocht worden verwacht. Daarbij werden tevens nieuwe wrakvondsten voorspeld en sinds 2009 zijn in dit gebied daadwerkelijk vier nieuw vrijspoelende scheepswrakken ontdekt: de wrakken BZN17, -18, -19 en -20. Al deze wrakken zijn inmiddels met multi-beamsonarartering in beeld gebracht en verkend door lokale duikers en onderwaterarcheologen van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE).

Linker pagina:

Slechts enkele van de circa 1000 objecten uit wrak BZN17: textiel (onderdelen van kleding), houten deksel, leren boekomslag, aardewerk (Nederlands roodbakend en majolica), tin (kan en flacon), verguld zilveren snuif- of poederdoos, twee filigraine kledingknopen en een houten hamer.

Zeven tinnen objecten uit wrak Burgzand Noord 17 (BZN17), het ‘palmhoutwrak’

Afb. 2

Detail uit een schilderij van Hendrick Cornelisz Vroom "Gezicht op Hoorn" (1622), tonende een groot zeegaand schip uit die tijd.

Wrak BZN17 is op dit moment van deze vier het meest belangwekkende vondstcomplex (afb. 2). In april 2016 kwam het groot in het nieuws toen in Maritiem Museum Kaap Skil op Texel de ontdekking werd gepresenteerd van een grote hoeveelheid goed bewaarde textilia met onder andere een rijke jurk als topstuk. Ook een leren boekomslag met in goudopdruk het wapen van het Engelse koningshuis Stuart was een aandachtstrekker. Ofschoon de lokale duikers bekend waren met het wettelijk gegeven dat berging van dergelijke archeologische vondsten niet zomaar is toegestaan, hadden zij in de periode 2010-2014 een groot aantal objecten boven water

wrakken inmiddels zijn verdwenen. Overigens zijn dezelfde degradatieprocessen voor veel meer plaatsen in Nederlandse (getijden)wateren gedocumenteerd.

Een archeologisch duikteam van de RCE heeft in de zomer van 2015 een waardestellend onderzoek uitgevoerd, waardoor meer context aan het geborgen vondstcomplex kon worden gegeven. Uitwerking van alle onderzoeksgegevens is in volle gang en het huidige beeld zal op details ongetwijfeld nog meermaals moeten worden bijgesteld, maar in grote lijnen kunnen we het volgende als gegeven beschouwen: wrak BZN17 was een groot zeegaand

schip, gebouwd omstreeks 1640/1645 en vergaan vrijwel zeker vóór 1660/1670. Het was een Nederlands schip; dat wil zeggen gebouwd in de Republiek en uitgerust en geopereerd door Nederlanders. Functioneel was het schip een grote, goed bewapende koopvaarder en deze bewapening in combinatie met wat we van de uitrusting en lading tot nu toe hebben gezien lijkt te duiden op vaart naar en van het Middellandse Zeegebied: een zogenaamde 'straatvaarder'. Het vondstcomplex bestaat op dit moment uit circa 900 à 1000 geborgen items, waarbij 150 à 200 items textilia zijn: kleding, bed- en interieurtextiel. Verder betreft het delen uitrusting, bewapening, lading en persoonlijke bezittingen. Een deel van de lading duidt op een rijk huishouden, zij het waarschijnlijk niet direct koninklijk. Naar een groot aantal stammetjes palmhout (*Buxus sempervirens*) als lading heeft het schip de bijnaam 'palmhoutwrak' gekregen. Momenteel wordt door veel mensen vanuit verschillende instituten en disciplines gewerkt aan het catalogiseren en conserveren van alle geborgen vondsten en het opstarten van verdergaand (bronnen)onderzoek naar de diverse vondsten en achtergronden (voor een completer overzicht van de eerste inzichten in het vondstcomplex als geheel, zie Vos, 2017).

Eén vondstgroep uit wrak BZN17 wordt gevormd door zeven tinnen voorwerpen, geborgen door de lokale duikers, waarschijnlijk in het achterschip. Een tinnen kan met Amsterdams merk en twee eetlepels vallen in de functionele categorie 'Eet- en drinkgerei', de klisterspuit en mogelijk ook de drie flacons vallen in de categorie 'Chirurgijnsgoed'. Hieronder worden deze zeven objecten gepresenteerd, afkomstig dus uit een Nederlands scheepswrak dat rond het midden van de 17de eeuw op de Rede van Texel is vergaan.

Het vondstcomplex is eigendom van Provincie Noord-Holland en wordt beheerd in het provinciaal archeologisch depot 'Huis van Hilde' te Castricum. Per object worden hieronder zowel de vondstnummers als de later uitgegeven object- en inventarisnummers van het Provinciaal Depot Noord-Holland (code PNH) vermeld.

Literatuur:

- (Dubbe, 2009):
B. Dubbe e.a., *Nederlandse Tinnegieters & Tinmerken*, Amsterdam 2009.
- (Vos, 2009):
Arent Vos, "Duikteam NISA/ROB. Tien jaar professioneel archeologisch duiken in Nederland", in: *Tijdschrift voor Zeegechiedenis* 2009-2, 24-35.
- (Vos, 2012):
Arent D. Vos, *Onderwaterarcheologie op de Rede van Texel. Waardstellende onderzoeken in de westelijke Waddenzee (Burgzand)*, Nederlandse Archeologische Rapporten 041 (Lelystad 2012).
- (Vos, 2017):
Arent Vos, 'Wrak Burgzand Noord 17 (BZN17), ofwel 'palmhoutwrak'; achtergronden, vondstgeschiedenis en eerste inzichten', in: *Archeologische Kroniek Noord-Holland*, najaar 2017. (nog te verschijnen)

Zeven tinnen objecten uit wrak Burgzand Noord 17 (BZN17), het ‘palmhoutwrak’

Fotografie: Jan Beekhuizen

Nr. 1 | Schenkan, Amsterdam

Horizontale gietnaad. Tweekakig scharnier met haakvormige duimrust. Licht gebogen handvat. Gemerkt aan de binnenkant van het (losse) deksel: gekroond stadswapen van Amsterdam met rechts de initiaal P. De initiaal aan de linker kant is niet leesbaar.

Conditie:

Los deksel. Geplet en gescheurd.

Periode: 2e/3e kwart 17e eeuw

Hoogte: 15,4 cm

Diameter voet: 13,3 cm

Gewicht kan: 1373 g

Gewicht deksel: 173 g

Vondstnr: BZN17-II-24

Objectnr. PNH: BZN17-258

Inv. nr. PNH: 5372-2

Opmerking:

Als we 1660/1670 vanwege het vergaan van het schip aanhouden, dan zouden de volgende Amsterdamse tinnegieters in aanmerking kunnen komen voor het vervaardigen van deze kan:

Cornelis Pieters	werkzaam voor en na 1672
Claes Pietersen	werkzaam omstreeks 1634 – 1662

Cornelis Pietersz	werkzaam voor omstreeks 1635
Cornelis Pouwels	werkzaam 1631 – 1655
Pieter Pouwelsz	werkzaam vóór 1651

Het merk is tot op heden nog niet bekend bij B. Dubbe e.a. – Nederlandse Tinnegieters & Tinmerken.

Nr. 2 | Flacon of flesje met schroefdopje met lus

Niet gemerkt.

Conditie:

Bodem zwaar beschadigd.

Periode: 2e/3e kwart 17e eeuw

Hoogte: 9,0 cm

Breedte: 6,1 cm

Gewicht: 72 g

Vondstnr: BZN17-II-20

Objectnr. PNH: BZN17-287

Inv. nr. PNH: 5372-15

Amsterdam 2009, blz. 144, nr. 2608.

Nr. 3 | Flacon of flesje met schroefdopje

Niet gemerkt.

Conditie:

De lus op de schroefdop is afgebroken. De flacon is onbeschadigd en er zit nog vloeistof in.

Periode: 2e/3e/kwart 17e eeuw

Hoogte: 10,0 cm

Breedte: 7,0 cm

Gewicht: 203 g (incl. vloeistof)

Vondstnr: BZN17-II-30

Objectnr. PNH: BZN17-288

Inv. nr. PNH: 5272-30

Nr. 4 | Flacon of flesje met schroefdop

Niet gemerkt.

Conditie:

De lus op de schroefdop is afgebroken. Enkele gaten.

Periode: 2e/3e kwart 17e eeuw

Hoogte: 9,0 cm

Breedte: 6,2 cm

Gewicht: 94 g

Vondstnr: BZN17-II-31

Objectnr. PNH: BZN17-289

Inv. nr. PNH: 5372-17

Zeven tinnen objecten uit wrak Burgzand Noord 17 (BZN17), het 'palmhoutwrak'

Nr. 5

Nr. 5 | Lepel met afgeplatte zeskantige steel

Gemerkt in de bak boven de steel: gekroonde roos met in de kroon de gietersinitialen GI.

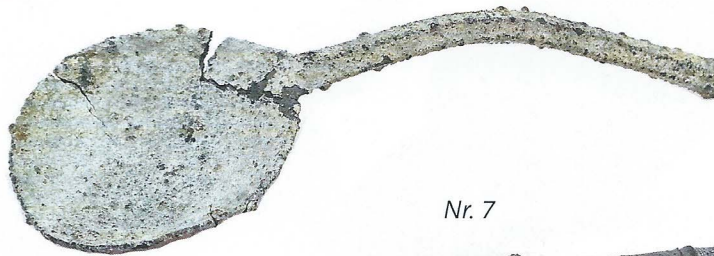
Conditie:
Goed.

Periode: 2e/3e kwart 17e eeuw
Lengte: 17,6 cm
Gewicht: 62 g
Vondstnr: BZN17-II-33
Objectnr. PNH: BZN17-283
Inv. nr. PNH: 5372-9

Merk vergelijk:

B. Dubbe e.a. – Nederlandse Tinnegieters & Tinmerken, Amsterdam 2009, blz. 407, nr. 8167 (daar aangeven dat het merk van na 1600 is).

Nr. 6

Nr. 6 | Lepel met zeskantige steel

Geen zichtbaar merk.

Conditie:
Steel verbogen en scheurtjes in de bak.

Periode: 2e kwart 17e eeuw
Lengte: 18,2 cm
Gewicht: 67 g
Vondstnr: BZN17-II-34
Objectnr. PNH: BZN17-282
Inv.nr. PNH: 5372-8

Opmerking:

Een zeskantige steel is vroeger dan een afgeplatte steel.

Nr. 7

Nr. 7 | Klisterspuit – chirurgijnsgerie

Niet gemerkt.

Conditie:
Goed, maar niet meer beweegbaar.

Periode: 2e/3e kwart 17e eeuw
Lengte: 14,7 cm
Grootste diameter: 2,6 cm
Gewicht: 131 g
Vondstnr: BZN17-II-36
Objectnr. PNH: BZN17-291
Inv. nr. PNH: 5372-19

Literatuur over tin

Tekst: H.B. van Wijk

Literatuur over tin

Merkenplaat huurtin

'Via de website van de vereniging meldde zich iemand die schreef in het bezit te zijn gekomen van een loden Amsterdamse merkenplaat uit de 18e eeuw', aldus onze voorzitter Jan Beekhuizen in 2009. Hij wijdde er een uitvoerig artikel aan in *Nederlandse Tinnegieters & Tinmerken*: 'Amsterdamse merkenplaat van huurtin uit de 18e eeuw'.¹ Na een inleiding over huurtin bespreekt Beekhuizen de op de plaat voorkomende merken. Er wordt een mooie overzichtsfoto getoond en verder detailfoto's van alle er op voorkomende merken afzonderlijk. Op de plaat (h x b: 19,8 x 18,1 cm) is bij 52 van de 60 afbeeldingen in het merk 'huurtin', 'H.TIN' of 'HT' te lezen; bij 7 is dat niet het geval (nrs. 1, 3, 7, 15, 20, 23 en 38), terwijl het van één onduidelijk is (nr. 58).

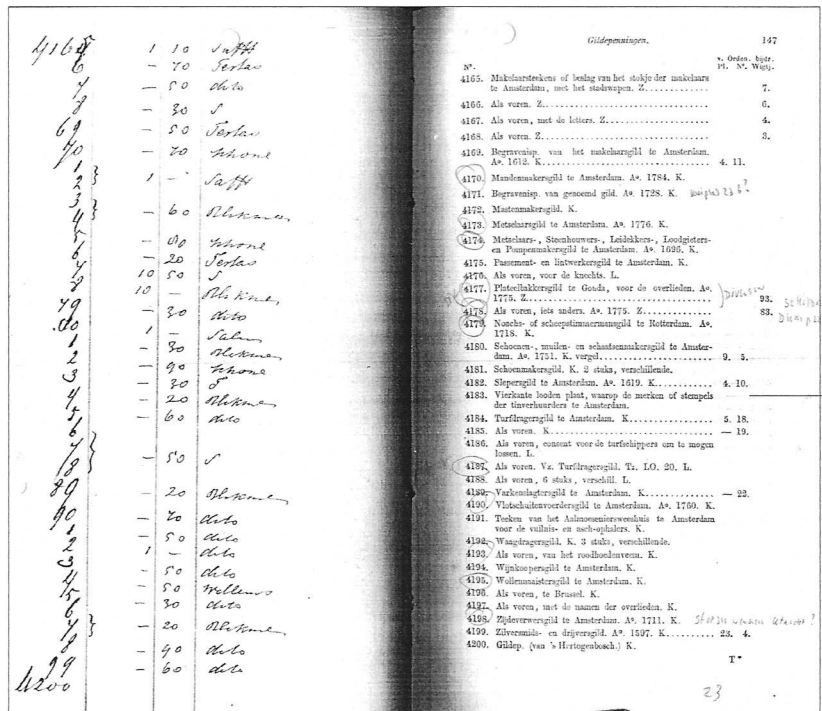
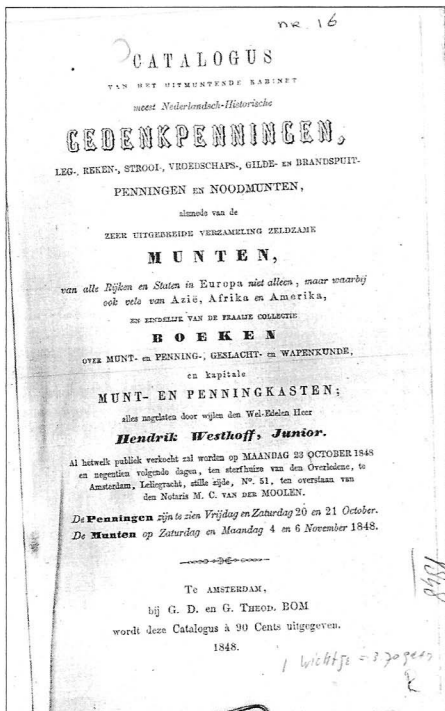
De reden om nu op dit onderwerp terug te komen is dat er inmiddels nog wat meer over de herkomst van de plaat verteld kan worden. Bij de voorbereiding van mijn artikel over tinne-gietersgeldpenningen (zie vorige Tinkoerier) kwam ik n.l. in Dirks een vermelding tegen:

"In den Cat. Westhoff komt onder no. 4183 een — (bedoeld: rechthoekige - HBvW) looden plaat voor, waarop de merken of stempel der tinverhuurders te Amsterdam. Hun keuren en ord. zijn uitgeg. in 1742, 23 blz. 4to." ²

Indachtig het artikel van Beekhuizen over dit onderwerp wekte dat natuurlijk mijn nieuwsgierigheid. Wederom was de hulp van Chris Teulings onschatbaar; van hem kreeg ik o.a. de hierbij afgebeelde pagina uit de catalogus Westhoff waar onder nr. 4183 sprake is van een 'Vierkante looden plaat...' (afb. 1). Ook de plaat die is afgebeeld in het artikel van Beekhuizen is bijna vierkant en het lijkt me dan ook evident dat het om dezelfde plaat gaat.³

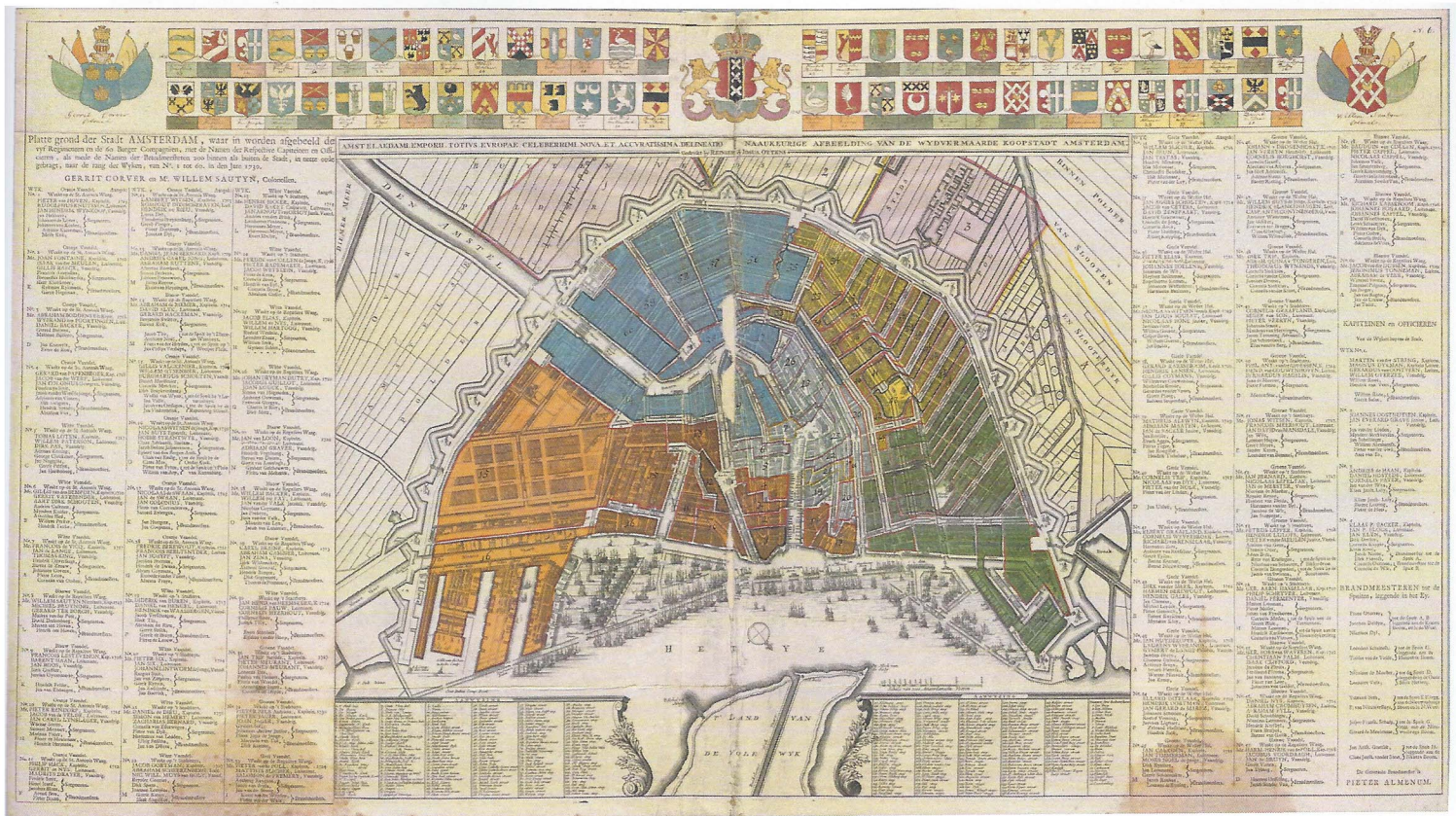
Oldewelt

Nu mijn belangstelling voor de tinnegieters op deze plaat weer was gewekt en me in het bijzonder trof dat Beekhuizen bij vele gieters ook een referentie aan Dubbe kon vermelden zag ik vervolgens bij Dubbe dat hij op

Afb. 1 Bladzijde uit de catalogus Westhoff, waarop onder nummer 4183 de huurtinplaat wordt vermeld

4183. Vierkante looden plaat, waarop de merken of stempels der tinverhuurders te Amsterdam.

Afb. 2 Kaart van Reinier en Josua Ottens (uitg.), ca. 1730. Plattegrond der Stad Amsterdam met de 5 Regimenten en de 60 Burger Compagnien met Namen der Capiteinen. De kaart is te vinden op www.beeldbank.amsterdam.nl, kaartnummer KAVA 00112000001 en te bezien bij het Stadsarchief Amsterdam.

zijn beurt veel van die namen ontleende hij aan een publicatie van W.F.H. Oldewelt, *Kohier van de Personeele Quotisatie te Amsterdam over het jaar 1742*, Amsterdam 1945.⁵ Over dit bijzondere boek veroorloof ik me een uitweiding. In 1742 werd in Holland een bijzondere, eenmalige belasting geheven. In Amsterdam betrof dit het ongeveer een/derde deel van de gezinshoofden dat hiervoor bemiddeld genoeg was. De heffingsgrondslag was het 'inkomen', een enigszins misleidend woord want het ging om een optelsom van forfaitaire bedragen die in aanmerking genomen werden, zoals voor het hebben van vermogen en voor bepaalde uiterlijke vormen van welstand. De huurwaarde van de woning speelde een grote rol. Daarnaast werd gelet op het hebben van dienstboden, het bezit van een buitenhuis, koetsen, paarden en vaartuigen. Men was bij een vermogen van f. 2.000 een 'hele kapitalist' en vanaf f. 1.000 een 'halve'. Dit alles werd op de ene of andere manier gewogen en daaruit rolde een 'inkomen'. Inkomen uit onderneming, rente en pacht e.d. deden daarbij niet mee, onzelfstandige arbeidsinkomsten bleven al helemaal buiten beeld, ook die van gezellen dus. Dat

de Capitein van ieder van de 60 burgerwachten van de stad voor iedere inwoner van zijn wijk het vastgestelde inkomen moest beoordelen en van commentaar kon voorzien bewijst wel dat een en ander niet zonder subjectiviteit ging.

Tinnegieters in het Kohier

Onder de Amsterdamse tinnegieters van het midden van de achttiende eeuw bevond zich één hele kapitalist, Jac. Bom en vijf halve: Hendrik Cappenberg, Herm. van Aelst, Jan Coelman, Corn. de Heijde en J. van Veersen. Jac. Bom was gevestigd direct aan het IJ, gezien met de rug naar het IJ links van het Damrak, ongetwijfeld een goede locatie met een huurwaarde van f. 615 en een inkomen van f. 2.000. Hij is nr. 4 ex aequo op de ranglijst van de hoogst aangeslagen gieters. In het Kohier worden de adressen per wijk in volgorde van verpondingsnummer opgesomd. De wijken waarin Amsterdam toen was verdeeld zijn genummerd en die nummers vindt men terug op een zeer fraaie stadsplattegrond waarop de stad achter halve-maanvormige wallen aan het IJ ligt te pronken (afb. 2).

Literatuur over tin

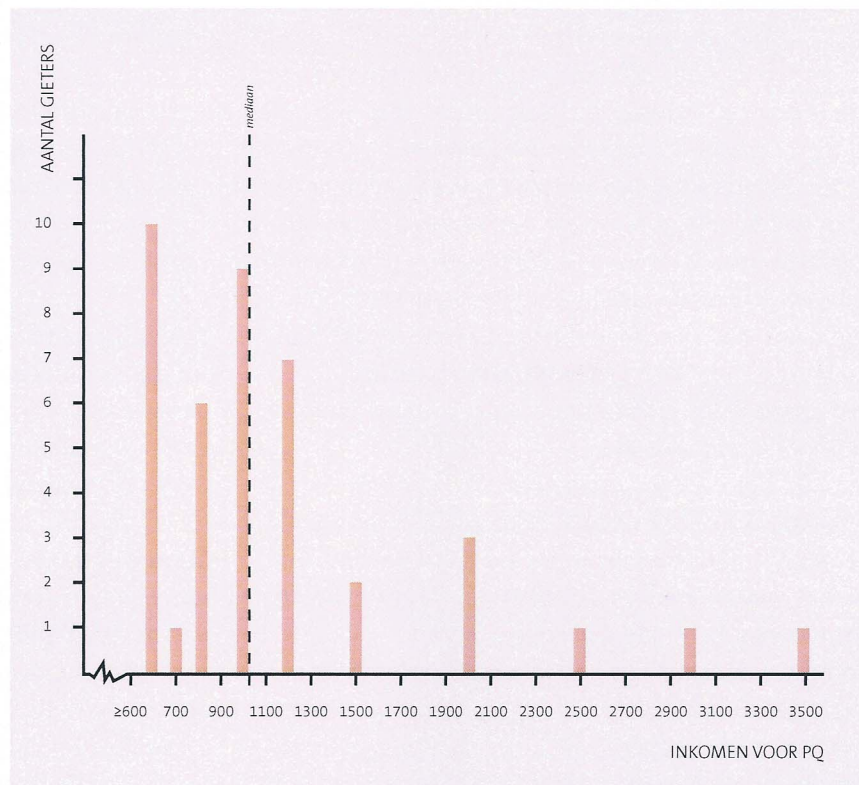

Afb. 3 Gevelsteen De Malaxse Tinberg 1734. Malaxse is afgeleid van Malakka, thans een deelstaat van Maleisië met gelijknamige hoofdstad, gelegen tegenover het Indonesische eiland Sumatra, waar ook de eilanden Banka en Billiton te vinden zijn. In de VOC-tijd was Malakka in het bezit van Nederland. Er werd tin gewonnen en verhandeld

We hadden maar één tinnegieter met een buitenplaats, H. Cappenberg, een halve kapitalist met één dienstbode. Zijn inkomen werd vastgesteld op f. 3.000. Hij was de één na hoogst aangeslagene en moest f. 50 betalen. De hoogste betaalde f. 60 op basis van een inkomen van f. 3.500. Dat was Fred Coelman. Hij woonde in de Kalverstraat en zijn bedrijf heette De Malaxe Tinberg (Dubbe 1978, p. 253). Hee, zult u denken, die naam ken ik. Inderdaad, in Ons Amsterdam is een artikel gewijd aan een gevelsteen met die naam (afb. 3).⁶ Het merkwaardige is echter – aldus signaleert de auteur Alings in zijn artikel - dat die gevelsteen het huis sierde van een andere tinnegieter die tezelfder tijd als Coelman werkte, maar in de Halvemaansteeg 10 gevestigd was: H. Marsman, ook een nummer 4 ex aequo in de ranglijst, met een inkomen van f. 2.000 en een heffing van f. 32. We zijn er dan nog niet want er was in de Warmoesstraat, bezuiden de Papenbrugsteeg ook nog een pakhuis met diezelfde naam.

Statistische afleidingen

We noemden hier enkele van de meer welgestelde

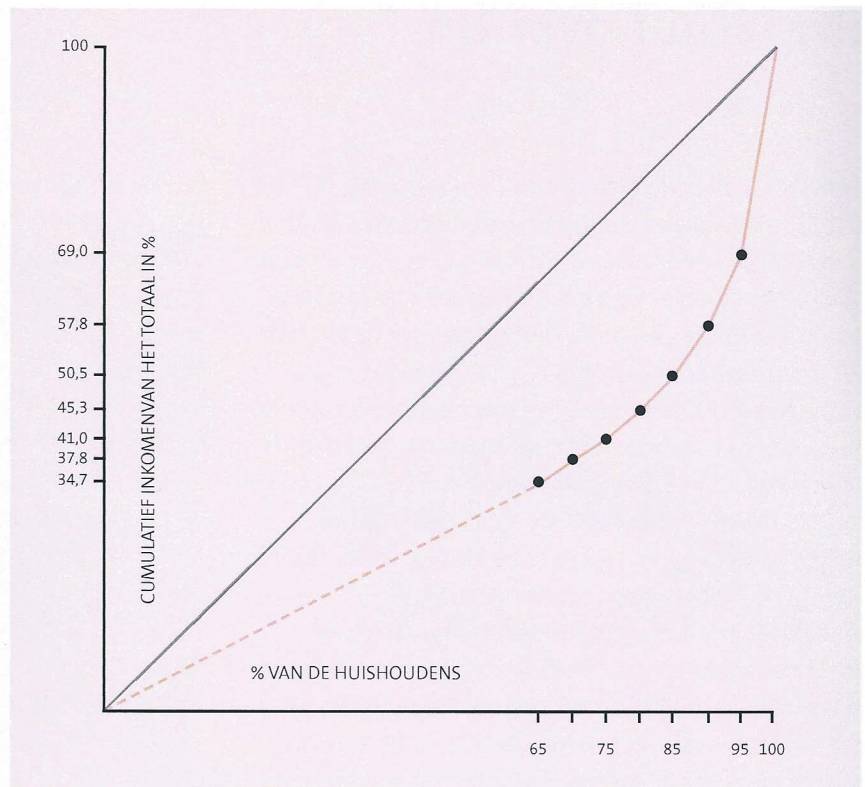
Afb. 4 Frequentieverdeling van 41 tinnegieters naar inkomen voor de personele quotisatie

gieters. Het werk van Oldewelt biedt de mogelijkheid enig algemeen inzicht in de inkomensposities te verkrijgen. De tabel (afb. 4) laat zien hoe de verdeling van de 41 gieters is naar inkomen. Mediaan (de middelste) komt dat op ruim f. 1.000 uit, hetzelfde als voor het totale aantal belastingplichtigen volgens het

Kohier. Men kan daarom wel zeggen dat de gieters als beroepsgroep een goed gemiddelde representeren van de sociale klassen van alle zelfstandigen tezamen, n.l. de kleine burgerij en een enkele meer gegoede. Amsterdam leverde met ca. f. 400.000 de helft van de belastingopbrengst van de hele provincie Holland. Men kon voortbouwen op het 'verpondingsregister' dat diende voor de bepaling van de onroerend goedbelasting. Ook toen al was wonen in Amsterdam veel duurder dan elders: met een huurbasis daar van f. 1.500 werd (om voor hetzelfde bedrag te worden aangeslagen) gelijkgesteld een huurbasis van f. 1.000 in Rotterdam en Den Haag en van f. 600 overall elders in Holland.

De gegevens geven verder een goed inzicht in de inkomensverschillen van die tijd, als gezegd had maar een/derde van de gezinshoofden een inkomen van f. 600 of meer. Ook bij de koopkracht van toen was dat geen vetpot, voor vergelijking met nu moet een inflatiefactor 24 worden toegepast, f. 600 toen is ongeveer € 6.500 nu.⁷ Vergelijk dit met recente gegevens: het minimumloon bedraagt thans € 18.000, al moeten daar dan nog wel de inkomensheffingen worden afgetrokken. Nog pregnanter is de vergelijking met het gemiddelde inkomen incl. sociale voorzieningen dat thans ca. € 24.000 bedraagt en het modale inkomen (het meest voorkomende inkomen van werkenden) dat nu (bruto) ongeveer € 36.000 is. Deze laatste grootheid steekt enorm af tegen het 'modale' inkomen van f. 800 dat de tinnegieters in 1742 verdienden (ca. € 8.700 in huidige koopkracht).⁸ Zelfs als van die € 36.000 na inkomensheffingen maar de helft overblijft is dat een groot verschil. Deze vergelijkingen illustreren wel hoezeer onze welvaart is gestegen.

De huurwaarde van de woning besloeg ongeveer een kwart tot de helft van het inkomen. Als de huurwaarden per wijk worden bezien springen er geen uitgesproken dure of goedkope wijken uit, behalve de Jordaan waar de huren relatief laag waren. Van het een/derde deel dat werd aangeslagen was

Afb. 5 Cumulatieve inkomen van alle huishoudens van Amsterdam in 1742

het mediaan inkomen ruim f. 1.000; het inkomen van 90 % van die groep bleef hangen onder de f. 4.000 (samen hadden zij een inkomen van f. 13,5 miljoen). De resterende 10 % zat tussen de f. 4.000 en de f. 48.000 (samen een inkomen van f. 8,9 miljoen) en door de progressie in de heffing droeg ieder van die groepen – die van 90 % en die van 10 % - ongeveer de helft aan de totale opbrengst van deze heffing bij. In afb. 5 wordt in een grafiek het cumulatieve inkomen van alle huishoudens van Amsterdam weergegeven. Zou iedereen evenveel verdienen, dan zou er een strakke diagonaal van linksonder naar rechtsboven te zien zijn, de doorzakkende lijn eronder benadert de toenmalige werkelijkheid.⁹ Deze 'Lorenz-curve' doet denken aan die van Brazilië thans. Het tarief over het inkomen liep op van 1 % naar 2,4 % bij inkomens tot f. 5.000 en bleef vervolgens op 2,5 % hangen. Percentages van 1,2 % tot 1,6 % lijken lager en klinken bekender in de oren, maar die komen ieder jaar terug en betreffen alleen box 3.

Vergelijking van bronnen

Weer naar de Amsterdamse tinnegieters. In 1688 waren er 87; het ambacht verloor daarna geleidelijk aan betekenis. Het Kohier vermeldt er nog maar 41 en Oldewelt schat dat het er in 1742 in werkelijkheid 10 meer waren. Een verklaring voor die schatting geeft

Literatuur over tin

hij niet.¹⁰ Geven de gegevens uit Dubbe 1978, NTT en de huurtinplaat aanleiding te veronderstellen dat het er inderdaad meer waren? Ja, dat is zeer aannemelijk. Weliswaar staan er op de huurtinplaat meer namen dan in het Kohier, maar dat ligt ongetwijfeld aan het feit dat de plaat nog na 1742 is aangevuld met nieuwe verhuurders. Die biedt dus geen aanknopingspunt voor het aantonen van het bestaan van meer gieters dan in het Kohier zijn opgenomen. Dubbe, zowel Dubbe 1978 als NTT, levert wel de nodige namen op van gieters die niet in het Kohier en niet op de huurtinplaat voorkomen, maar mogelijk wel in 1742 werkzaam waren; er komen er zeker 20 voor de longlist in aanmerking.¹¹ In één van de door Oldewelt gemaakte registers op het Kohier worden per beroep/ambacht de bladzijden opgesomd waar die beroepsgenoten op voorkomen. Het is dus vrij gemakkelijk de namen op te sporen van de 41 personen die tinnegieter (35) waren of een tinwinkel (1) of tinnegieterswinkel (5) hadden. Van die 41 vond ik er één zonder beroepsaanduiding, de weduwe van Lambert Noording. Op het tinnegietersgeslacht Noording of Noordink) hoop ik later nog eens terug te komen.

Hoe is de plaat te dateren? Er staat helaas maar één merk op met jaartal: 1744 (plaatnr. 51 G.I. Noordink – 1744 was ook het jaar van zijn huwelijk en men trouwde vaak in het jaar waarin men meester werd). Het Kohier van 1742 betreft alleen dat ene jaar, terwijl – als gezegd - de huurtinplaat gedurende een reeks van jaren is aangevuld.

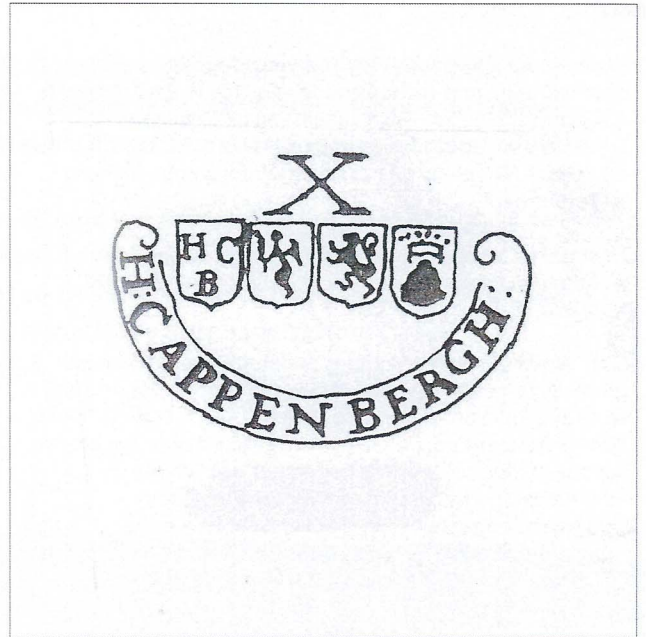
Maar wanneer is men met de plaat begonnen? Ik heb vastgesteld dat er maar liefst vijf gieters zijn die niet op plaat voorkomen en die in 1741 zijn overleden.¹² En omdat D. van Malden wel op de plaat voorkomt maar in 1742 overleed (hij kreeg dientengevolge geen aanslag opgelegd terwijl zijn inkomen wel was vastgesteld), denk ik dat we 1742 veilig als aanvangsjaar kunnen aanhouden. Dat is dus – toevallig – hetzelfde jaar als waarin het Kohier is opgesteld. Geen enkele verhuurder vanaf plaatnr. 42 komt in het Kohier voor. Zij moeten dus wel van na 1742 zijn, zoals van G.I. Noordink vaststaat. Van de andere verhuurders hebben we geen aanknopingspunten, behalve misschien nr. 57. Als CVG inderdaad Coenraad van Geel is (NTT 1670) kan zijn merk in 1751 zijn aangebracht, het jaar waarin hij

huwde en zijn werkzaamheden begon. Met zijn 19 jaar wel op jeugdige leeftijd. Misschien komt van een van de andere gieters nog eens een concrete aanwijzing omtrent hun beginjaar boven tafel. Behalve de namen op de vorengenoemde longlist komen er ook namen voor die we wel al ongeveer kennen van Oldewelt of de huurtinplaat: die meneer Quast, zou dat dezelfde zijn als Quant? Ik denk het wel en zo zijn er nog een heleboel die ik om die reden niet op de longlist heb opgenomen. Maar dan nog blijven er de nodige namen over met thans bekende jaartallen die best al in 1742 meester konden zijn. Wij zullen wel nooit weten of er misschien toch gieters waren die kans gezien hebben onzichtbaar te blijven. Meer voor de hand liggend lijkt me echter, dat er gieters waren die minder dan f. 600 inkomen hadden. Opmerkelijk is verder dat er van de 41 personen in het Kohier niet minder dan 38 ook tin verhuurden; het was dus – ook voor de meer gegoede tinnegieters een belangrijke nevenactiviteit. Het zou natuurlijk kunnen dat sommige tinverhuurders geen tinnegieters waren, hoewel dat in strijd lijkt met de regel dat men om als gildelid te worden toegelaten de meesterproef moest hebben afgelegd. Dat er tinverhuurders waren die geen lid van het gilde waren lijkt me niet denkbaar. Misschien waren er die met gieten waren gestopt en alleen nog maar verhuurden.

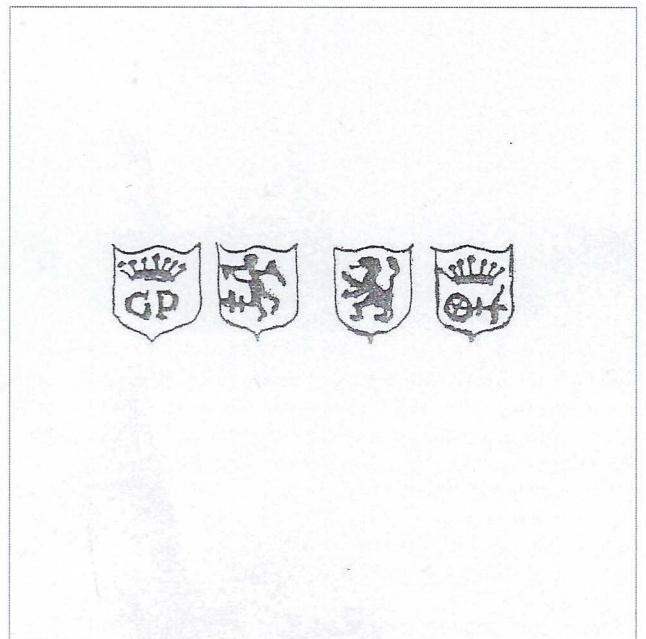
Aanvullingen

Onderzoek als het onderhavige leidt altijd tot opsporing van kleine oneffenheden (zoals mijn verslag weer nieuwe zal hebben opgeleverd). Ik noem daarom enige aanvullingen.

- Dubbe 1978: hier ontbreekt bij H. Cappenberg en Jelmer van Waning ten onrechte de verwijzing naar Oldewelt 1742 en bij Piet Ploegman ontbreekt ten onrechte vermelding jaartal 1742.
- Het artikel over de huurtinplaat vermeldt geen merken die ook in Dubbe 1978 zijn afgebeeld. Ik vond er twee met dezelfde afbeelding als op de viermerken: van H. Cappenberg, huurtinplaat nr. 6, Dubbe fig. 184 rechts (afb. 6) en Gerrit Ploeg, huurtinplaat nr. 1 en Dubbe fig. 223 rechts (afb. 7). Dat zijn nog altijd zeer weinig overeenkomstige merken. Van 11 andere gieters beeldt Dubbe in 1978 merken af die niet gelijk zijn aan die op de plaat en van 47 tinverhuurders had Dubbe toen dus geen merk – althans niet het merk dat zij als

Afb. 6 Merken van H. Cappenberg, links huurtinplaat nr. 6 en rechts Dubbe 1978 fig. 184 rechts

Afb. 7 Merken van Gerrit Ploeg, links huurtinplaat nr. 1 en rechts Dubbe 1978 fig. 223 rechts

tinverhuurder gebruikten, sterker: van 23 van hen had hij zelfs helemaal geen weet. Inmiddels is, culminerend in de totstandkoming van NTT, onze kennis veel verder uitgebreid en liggen de nodige aanvullingen alweer te wachten tot de tweede druk van dit compendium.

Openingsfoto

Uit *Nederlandse Tinnegieters & Tinmerken*

Noten

- 1 *Nederlandse Tinnegieters en Tinmerken | een compendium* door B. Dubbe met medewerking van J.F.H.H. Beekhuizen & A.A. Kooyman, p. 14 – 30. Uitgave van de Nederlandse TinVereniging en aldaar verkrijgbaar voor € 95. Hierna aan te duiden als NTT en de daarin opgenomen gieters bij hun NTT-nummer.
- 2 J. Dirks, *De Noord-Nederlandsche Gildepenningen, wetenschappelijk en historisch beschreven en afgebeeld*, Haarlem 1878, deel I, p. 118.
- 3 Over Westhoff vertelt Teulings onder andere dat hij een groot verzamelaar van penningen en munten was. In 1848 werd zijn 'uitmuntende kabinet' geveild bij G.D. en G.Theod. Bom te Amsterdam. De plaat werd gekocht door Jan Berndt Schöne, handelsessayeur en directeur van Schöne Edelmetaal te Amsterdam en eveneens een groot verzamelaar op dit gebied. Ook van Schöne werd de 'collection de médailles historiques' bij Bom geveild, na zijn overlijden in 1892. In die catalogus komt de plaat echter niet voor.
- 4 B. Dubbe, *Tin en tinnegieters in Nederland*, 2e druk Lochem 1978, p. 326 – 334.
- 5 Oldewelt bezorgde het Kohier (synoniem voor register) dat in één der twee delen is ondergebracht. Het andere deel bevat zijn inleidingen en de registers, die het Kohier naar verschillende gezichtspunten toegankelijk maken. De uitgave werd gerealiseerd door het Genootschap Amstelodamum. Dat ondernam (onder andere) dit project omdat het tijdens de Tweede Wereldoorlog zich in zijn activiteiten zeer beperkt voelde en toch iets duurzaam tot stand wilde brengen.
- 6 H.W. Alings, 'De Malaxe Tinberg' in: *Ons Amsterdam*, jrg. 10 nr. 8, aug. 1958, p. 244 – 245. Het redactionele artikel 'Gevelsteen "De Malaxse Tinberg: 1734"' in: *Erts | maandblad der Billitonbedrijven*, p. 97, van juni 1950 vermeldt dat de steen via de antiekhandel in handen kwam van de Billitonmaatschappij en in 1938 in het interieur van het toenmalige nieuw gebouwde hoofdkantoor van deze maatschappij aan het Louis Couperusplein nr. 19 in Den Haag werd ingemetseld.
- 7 www.iisg.nl/hpw/calculate-nl.php en www.gemiddeld-inkomen.nl
- 8 Zoals uit de frequentieverdeling in tabel 4 blijkt is een echte mediaan niet te bepalen.
- 9 Misschien nog wat geflatteerd omdat voor de 2/3 van de huishoudens die niet werd aangeslagen door mij een gemiddeld inkomen van f. 500 is verondersteld, aan de hoge kant dus.
- 10 Zie ook Oldewelt, *Amsterdamsche Archiefvondsten*, Amsterdam 1942, p. 84. Misschien gebruikte hij dezelfde bron als Dubbe vermeldt voor de aanwezigheid van 51 gieters in 1751: GA Amsterdam, Rechterlijk Archief 697, req.nr. 36. Zie B. Dubbe in de Inleiding van de catalogus *Keur van tin uit de havensteden Amsterdam, Antwerpen en Rotterdam*, p. 22. De catalogus begeleidde de tentoonstelling die in 1979 achtereenvolgens werd gehouden in Amsterdam, Antwerpen en Rotterdam.
- 11 Zie NTT nrs. 1003, 1188, 1209, 1450, 1466, 1547, 1669, 1773, 1894, 1914, 1933, 1944, 2305, 2398, 2459, 2527, 2803, 3104, 3149, 3240. De cursief vermelden zijn lepelgieters; of die ook tin mochten verhuren weet ik niet.
- 12 NTT 1001, NTT 1194, NTT 1929, NTT 2791 en NTT 2999.
- 13 Dit ontslaat ons van de toepassing van een minder zekere methode. Stel dat de plaat van voor 1742 dateerde, dan zouden op de plaat namen kunnen voorkomen van gieters die er in 1742 al waren. Dit lijkt de mogelijkheid te bieden een terminus post quem (dit is de datum vanaf wanneer iets kan zijn; tegenstelling: *terminus ante quem*: datum tot wanneer iets kan zijn) te bepalen aan de hand van bekende jaren van overlijden, bijv. de laatst bekende overlijdensdatum is 1733, gieters die voordien al waren overleden staan niet op de plaat, dus de plaat kan niet van voor 1733 zijn. Te bedenken dat dit criterium niet hoeft op te gaan, omdat soms de weduwe de zaak voortzette en van het oude, bestaande merkstempel gebruik bleef maken. Dan is de TPQ dus te vroeg en schuift die op tot het jaar waarin de weduwe daarmee ophield. Maar het kan ook nog zijn dat de TPQ opschuift omdat de weduwe van een andere gieter, die eerder dan in 1733 overleed, de zaak voortzette. In ons geval dus geen betrouwbare methode.
- 14 In volgorde van de huurtinplaat gaat het om nr. 44 Jildens, maar mijns inziens vader G. en niet zoon A. Vader heeft twee NTT nummers: 2093 en 2094. Vervolgens 46 = NTT 3098, 47 Koltho = Kolthorn, Kolthoorn of Kalthof (de laatste is NTT 2132), 49 = NTT 1409, 50 = NTT 2842, 51 = NTT 2520, 52 = NTT 2223, 53 = NTT 1280, 54 = NTT 1578, 57 genoemde Van Geel (NTT 1670), 58 = NTT 3046 en 60 = NTT 3269.
- 15 Van degenen van wie ook Dubbe en Beekhuizen zich afvragen of zij wellicht kunnen worden vereenzelvigd lijkt me dat voor de navolgenden wel zeker het geval is: S. Brintrop en St. Bintrop
Wed. Bronkhorst en weduwe van A. Bronkhorst
Hendrik Cappenberg met en zonder h
Jac. Courieje en Courie
Cornelis Craen en Kraen
P. Graauwesalm en Grauwesalm
J. Hesselink en Jan Hesselink
Noordinck, Nordinck, Noording en Noordink, zie in de tekst
P. Quast en Quant
Joris van Walree en Jor. van Walre
W.P. Wijnants en Wymans

Vier kannen uit Flavigny-sur-Ozerain

Tekst: E.A. Erenst

Alvorens in te gaan op mijn vier kannen uit Flavigny wil ik eerst iets vertellen over het dorpje Flavigny-sur-Ozerain (afb. 1). Dit dorp met thans circa 330 inwoners, behoort tot *Les Plus Beaux Villages de France* gelegen in de Côte d'Or op circa 60 kilometer van Dijon. Het prachtige dorp dat hoog boven op een heuvel is gebouwd heeft een geschiedenis van tweeduizend jaar.

In 52 v. Chr. heeft Julius Caesar zijn kamp opgeslagen aan de rand van het huidige dorpje Flavigny. Op zes kilometer afstand nabij het plaatsje Alesia heeft de beslissende veldslag met de Galliërs onder aanvoering van Vercinqétorix plaatsgevonden. De Galliërs zijn verslagen en Vercinqétorix gevangen genomen en naar Rome vervoerd, alwaar hij zes jaren later is geëxecuteerd. Kort daarna is de nederzetting Flaviniacum gesticht, genoemd naar de eigenaar van de grond: Flavinius.

Afb. 1 het dorpje Flavigny-sur-Ozerain

Vier kannen uit Flavigny-sur-Ozerain

Afb. 2 Anis de l'Abbaye de Flavigny

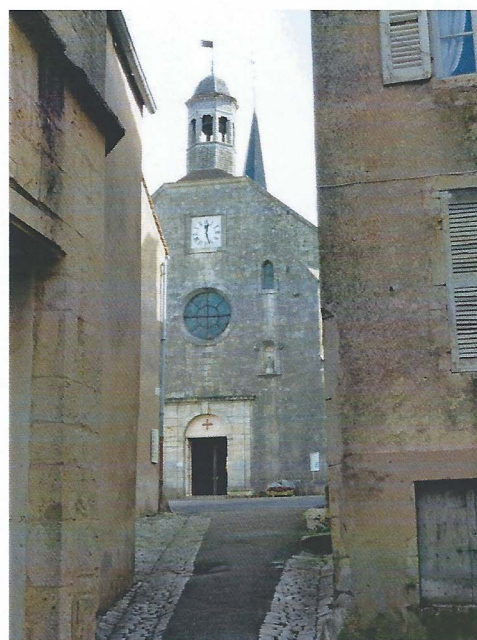
Een bezienswaardigheid is de Karolingische crypte uit het jaar 758, direct gelegen naast de voormalige Benedictijnen abdij. In deze abdijgebouwen is sedert de achttiende eeuw een fabriek gevestigd waar de bekende anijsnoepjes worden geproduceerd. (Anis de l'Abbaye de Flavigny) Deze snoepjes worden over de hele wereld geëxporteerd. Bij een bepaalde wind ruikt het hele dorp naar anijs (afb. 2).

De parochiekerk Saint-Genest (afb. 3) dateert uit de dertiende eeuw en heeft een gotische tribune. In deze kerk bevinden zich houten koorbanken uit de vijftiende eeuw.

Het is geen toeval, dat de film *Chocolat* met Juliette Binoche en Johnny Depp, hier is opgenomen. Veel smalle straatjes met huizen uit de Middeleeuwen en Renaissance en nog veelal in de oorspronkelijke staat; versterkte poorten, met uitzicht op een prachtig glooiend landschap.

Sedert ruim 30 jaren komen wij geregeld in Flavigny en toen ik veertien jaren geleden besloot om mijn tinverzameling wat meer toe te spitsen op het Franse tin en dan met name wijnkannen, lag het voor de hand, dat een kan uit dit dorpje niet mocht ontbreken. Het duurde echter nog vele jaren voordat ik eerst een bord vond uit Flavigny van Jean Petitot. Een aantal generaties Petitot heeft in Flavigny het beroep van tinnegietter uitgeoefend. Via navraag in het dorp bleek, dat de laatste generatie Petitot circa 20 jaren geleden het huis heeft verlaten, alwaar zich vroeger de tinnegietterij bevond (afb. 4). De woning is echter vele malen verbouwd, zodat de gevels thans een bijna modern uiterlijk hebben. In de schuren, behorende bij deze woning zouden zich nog restanten van de oorspronkelijke gietterij bevinden, maar omdat de woning in de verkoop staat was een bezoek aan het interieur niet mogelijk. In de straat waar Petitot heeft gewoond, de Rue du Puits Ergot, waren in het verleden overigens ook meerdere smederijen.

Toch is het mij gelukt om de laatste jaren een drietal kannen te bemachtigen van Jean Petitot.

Afb. 3 Parochiekerk Saint Genest

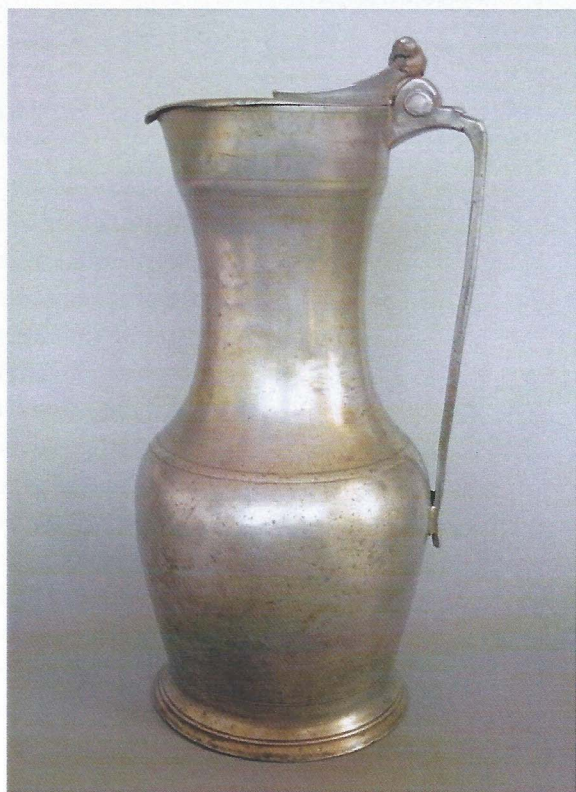
Afb. 4 Mogelijke werkplaats van Petitot

Afb. 6 Merk NL

Onlangs had ik het geluk om via een veiling een Flavignykan te bemachtigen met een hoogte van 32,0 centimeter, qua vormgeving volstrekt identiek aan de kannen die zich reeds bevinden in mijn collectie (zie afb. 5).

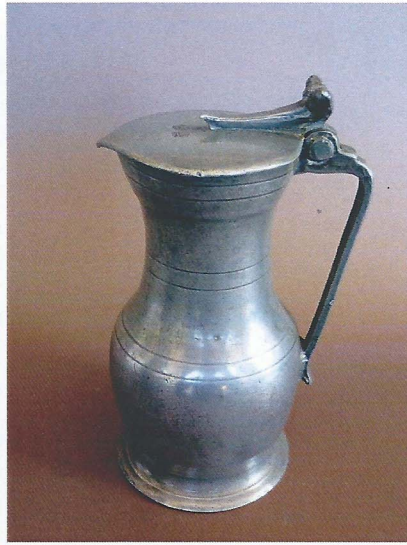
Deze kan is gemerkt met een gekroonde hamer en de letters N L. Deze staan voor Nicolas Lasnier, stadsmeester in 1645 en overleden in 1706. Philippe en Jean-Christophe Boucaud hebben de kan voor deze veiling omschreven en vermelden, dat het hier gaat om een niet eerder gepubliceerd merk (afb. 6).

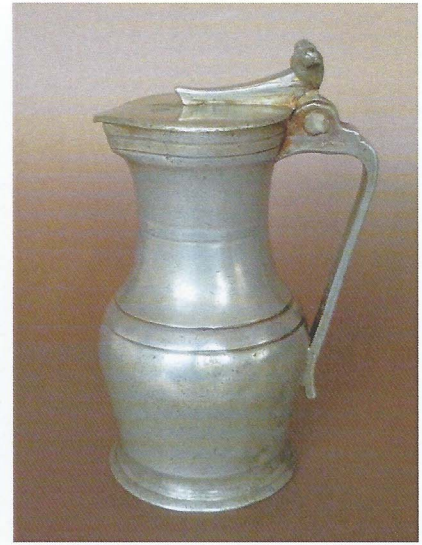
*Afb. 5 Laatste aanwinst;
hoogte 32,0 cm, diameter voet: 13,4 cm*

Afb. 7
 Hoogte 17,4 cm
 Diameter voet: 7,7 cm

Afb. 8
 Hoogte 20,9 cm
 Diameter voet: 9,8 cm

Afb. 9
 Hoogte 26,0 cm
 Diameter voet 10,4 cm

De kannen op afbeelding 7, 8 en 9 zijn qua vorm nagenoeg gelijk, met dien verstande, dat de kannen qua afmetingen verschillen. De kannen hebben alle drie een hartvormige klep en een eenkavig scharnier met een duimrust bestaande uit twee eikels. De merken zijn identiek. Een controlemerk in de vorm van een gekroonde C met het jaartal 1691 en de plaatsnaam Flavigny en verder het gietersmerk in de vorm van een gekroonde hamer tussen de gietersinitialen I en P. Dit zijn de initialen van Jean Petitot. De datering zal liggen tussen het einde van de zeventiende eeuw en eerste kwart achttiende eeuw. Bij een verordening /edict van 1691 wordt voor de controle op tinnen voorwerpen een keurmeester – controleur voorgeschreven. De eerste keurmeester – controleur in Flavigny was sedert 1693: Etienne Petitot, van beroep: tinnegieter. In die tijd had men wat minder last van belangenverstremgeling!

Bronnen:

R. Verdier/D. Allix – La poterie d'étain en Bourgogne, Nevers 2007.
 R. Verdier – La poterie d'étain en France du XVe au XXe siècle, 2ème partie, Saint-Martin-de-la-Lieue 1992.

Bodemvondst lepels en beker

Tekst: H. Arians

Kaart getekend door Ubbo Emmius (1547-1625)

Een archeoloog toonde mij vier lepels. Zij zijn opgegraven bij Jemgum en bij de vesting Leerort. In de vesting zijn tot 1696 ruim 200 Nederlandse soldaten gestationeerd geweest. Het is dus mogelijk dat de lepels in Nederland gemaakt zijn. Het model lijkt op die van de afbeeldingen in *De Tinkoerier* 8, nr. 1. De steel is in de vorm van een platte zeskant.

Verder breng ik de volgende merken onder de aandacht. In *Tinnegieters & Tinmerken* staat op blz. 399 (onbekende gieters), onder nummer 8089 een roosmerk afgebeeld met de initialen CHT. Ik zou deze willen toeschrijven aan Caspar Heinrich Tjarks, tinnegieter te Jever, geboren 1764 en overleden in 1843. Dit merk is ook te vinden in: Theodor Kohlman – *Zinngiesserhandwerk und Zinngerät in Oldenburg Ostfriesland und Osnabrück*, Göttingen 1972, blz. 224, nr. 78.

Ook kan ik de merken van de onbekende gieter onder nummer 8451 (S-) aanvullen met de initiaal F en het merk onder nummer 8452 (S-) completeren met de initiaal B. Onder nummer 8149 staan twee merken afgebeeld, waarvan één ook met een kan. Mogelijk zijn deze drie merken Oost-Fries of Noordelijke Nederlanden?

Afb. 1

Tinnen lepel, bodemvondst, voor- en achterzijde

Gemerkt: gekroonde roos met gietersinitialen IK.
Tinnegieter nog niet bekend. De vormgeving van het merk en de manier van stempelen duiden op Noordelijke Nederlanden of Oost-Friesland.
17e eeuw

Lengte: 17,1 cm

Breedte: 5,5 cm

Gewicht: 64 g

Vindplaats: Jemgum

Lit. de Tinkoerier,
Mededelingsblad
Nederlandse TinVereniging,
jaargang 8, Nr. 1.
dito jaargang. 13, Nr. 2,
dito jaargang 18, Nr. 2.

Afb. 2

Tinnen lepel, bodemvondst, voor- en achterzijde

Gemerkt: gekroonde roos met gietersinitialen MB
toegeschreven aan Menke Berents, Emden, leerling
van 1650 tot 1656, werkzaam van omstreeks 1660
tot 1690.

Zijn broer Staas Berents wordt tinnegieter in Leer.

Vindplaats: Festung Leerort

Lit. Theodor Kohlmann – Zinngießerhandwerk und
Zinngerät in Oldenburg, Ostfriesland und Osnabrück,
Göttingen 1972, Seite 201, Nr. 60.

Opmerking:

Vergelijk dit merk met
nummer 8388 op blz. 429
in Nederlandse Tinnegieters
& Tinmerken.

Bodemvondst lepels en beker

Afb. 3

Tinnen lepel, bodemvondst, voor- en achterzijde

Gemerkt: merk met kan met tuit en gekroonde roos met gietersinitialen SB. Tinnegieter nog niet bekend. De vormgeving van het merk en de manier van stempelen duiden op Noordelijke Nederlanden of Oost-Friesland.

17e eeuw

Vindplaats: Festung Leerort

Lit. de Tinkoerier, Mededelingsblad Nederlandse Tin Vereniging, jaargang 8, Nr. 1.

dito jaargang 13, Nr. 2, dito jaargang 18, Nr. 2

Opmerking:

Vergelijk dit merk met nummer 8452 op blz. 436 in Nederlandse Tinnegieters & Tinmerken.

Afb. 4

Bronzen of messing lepel, voor- en achterzijde

Restant van verzilvering

Gemerkt: gietersmerk met initialen IW.

Lengte: 17,6 cm

Breedte: 5,7 cm

Gewicht: 54 g

Lit.: Im Vergleich mit Silberlöffel eine Herstellung 1630 bis 1650, zie: J. P. van Rijen - Groninger Keur, blz. 189 tot 210

Opmerking redactie:

Deze bronzen/messing lepel is vervaardigd in Engeland. Het merk is te vinden in:

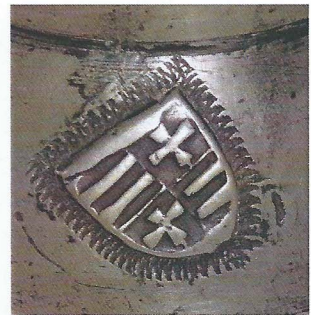
Ronald F. Homer – Five centuries of base metal spoons. Op blz. 54 staat het merk met de gietersinitialen IW afgebeeld. Homer plaatst dit type lepel het tweede kwart zeventiende eeuw, omstreeks 1640.

Afb. 5

Maat of beker met wapen van Oldenburg
Gemerkt aan de buitenkant van de bodem:
onduidelijk gietersmerk.
Het wapen is van omstreeks 1500.

Hoogte: 23,0 cm
Ø boven: 11,4 cm
Ø onder: 14,1 cm

Een zestiende-eeuwse tinnen lepel uit 's-Hertogenbosch

Tekst: A.A. Kooyman

De lepel is 16,3 cm lang. De bak is vijfvormig en heeft aan de achterzijde een korte naald. De lepel heeft een mooi donker patine. Het is een bodemvondst uit Zaltbommel. De steel is aan de bovenkant trompetvormig en draagt daar een huismerk, of de initialen van de eigenaar.

Het tinmerk bevindt zich in de bak bij de steel: een gekroonde roos temidden van de initialen I en D. Daarom kan het roosmerk geplaatst worden in de tweede helft van de zestiende eeuw. Maar waarom zou deze lepel nu uit 's-Hertogenbosch komen? Wel, de vindplaats hoeft geen belemmering te zijn. Zaltbommel ligt slechts 15 km van 's-Hertogenbosch. Een afstand die ook in de zestiende

eeuw wel te overbruggen was. En vervolgens, wanneer we nu alle namen en tinmerken uit de zestiende eeuw, waarin de initialen I D voorkomen met dit tinmerk vergelijken, zouden alleen Jacob Martensz Dou uit Amsterdam (1588 – 1633)¹ en Jan Daneels (1511)² en Joos Dierikxzn (1533)³ uit Bergen op Zoom nog in aanmerking kunnen komen. Gezien de afstand tot Zaltbommel, hoewel niet onmogelijk, lijkt mij dit niet waarschijnlijk. 's-Hertogenbosch wel. Hier kennen we in de tweede helft van de zestiende eeuw twee tinnegieters met dezelfde initialen. Jacob Diricx (1560)⁴ en Jan Danielsz (1581)⁵. Totdat het tegendeel bewezen wordt ben ik van mening, dat we hier te maken hebben met een lepel die gemaakt is door de Bossche tinnegieter Jacob Diricx of Jan Danielsz.

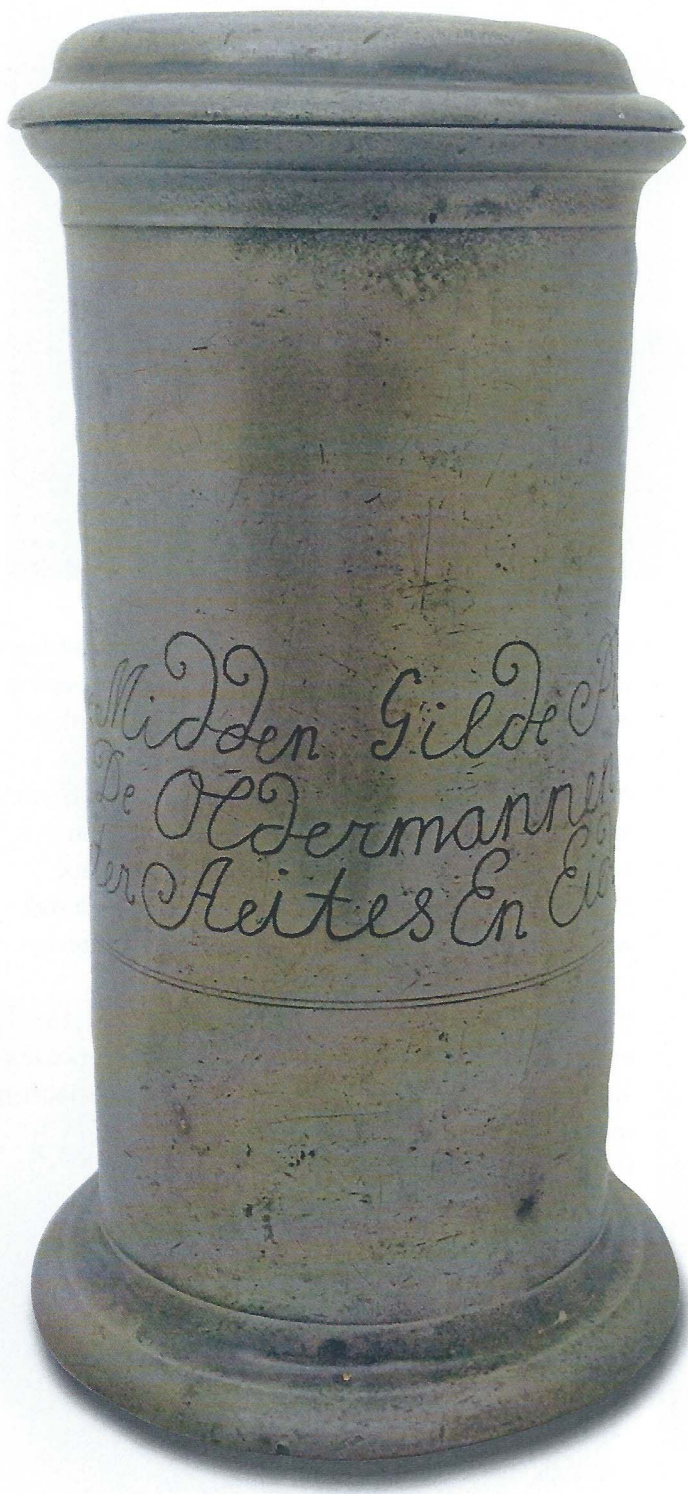

Noten

- 1 B. Dubbe e.a. – Nederlandse Tinnegieters & Tinmerken, Amsterdam 2009, blz. 83, nr 1549
- 2 Idem, blz. 135, nr. 1477
- 3 Idem, blz. blz. 135, nr. 1502
- 4 Idem, blz. 243, nr. 1530
- 5 Idem, blz. 242, nr. 1480

Een tinnen gildekan uit Zuidbroek

Tekst: J.-P. Wortelboer

Afb. 1 Tekst op het kanlichaam

Onlangs werd mij een interessante maatkan ter beoordeling aangeboden. Hierbij mijn bevindingen.

Op het kanlichaam (afb. 1):

De Midden Gilde

D Oldermannen

Pieter Aeites En Eide Abrams

Op het deksel is een gravering aangebracht (afb. 2):

Zuidbroek, Den 25 Decembr 1751

en een tulp.

Wie zijn Pieter Aeites en Eide Abrams? Het nageslacht van Pieter Aeites voert als achternamen:

DORENBOS en **HOVINGA**.

Het nageslacht van Ede Abrahams voert als geslachtsnaam: **EDES**

Afb. 2 Tekst op het deksel

Pieter Aeites, landbouwer te Zuidbroek, geboren Zuidbroek 22 aug. 1719, gedoopt ald. 24 aug. 17???, huwt Schildwolde 25 juni 1741 Trijntje Jans. Hij is een zoon van Aeito Aeijlkens en Meindertjen Derks; zij is een dochter van Jan Roelfs en Anje Dorenbos. De naam Dorenbos is dus afkomstig uit haar familie.

Uit dat huwelijk werden vijf kinderen geboren:

1. Aeito Pieters Dorenbos, geboren Zuidbroek 30 april 1742, overl. ná 1812; huwt (1) Elisabeth Steiper ?, die is overleden in 1807; huwt (2) Scheemda 16 juli 1812 Bieke Kornelis; Aeito is dan rentenier; met zijn eerste vrouw woonde hij volgens deze huwelijksakte in Noordbroek;
2. Frerik Pieters, geb. Zuidbroek 18 aug. 1743, overl. ald. 25 mei 1743;
3. Aeilko Pieters, geb. ca. 1745, landbouwer te Beersterhoven, hij overlijdt als: Aeilko Pieters Hovenga te Zuidbroek 19 april 1815, 70 jaar oud; huwt * 23 febr. 1772 (huwelijkscontract Zuidbroek 13 maart 1772) Grietje Botjes, geb. Zuidbroek ca. 1748, overl. Beerta 1 febr. 1824. Hun nageslacht heet **Hovinga**.
4. Roelf Pieters
5. Meindertien Pieters

Ede Abrahams, van Scheemda, huwt Scheemda 12 dec. 1743 Hindrikje Jans, van Scheemda; hij wordt op 19 aug. 1776 te Zuidbroek begraven als Edo Abrahams.

Uit dit huwelijk:

1. Frouke, geboren 12 aug. 1747, gedoopt Zuidbroek 10 sept. 1747, dochter van Ede Abrams en Hindrikje Harms, egtelieden in Muntendam; huwt Zuidbroek 1 jan. 1775 Jan Pieters; zij overlijdt Zuidbroek 1 dec. 1825 als Frouke Edes, weduwe van Jan Pieters; Uit hun huwelijk:
 - a. Pieter, geb. Zuidbroek 30 jan. 1775, ged. ald 5 febr. 1775
 - b. Ede, geb. Zuidbroek 28 juli 1778, ged. ald. 2 aug. 1778
 - c. Abraham, geb. Zuidbroek 4 mei 1780, ged. ald. 14 mei 1780
 - d. Geesien, geb. Zuidbroek 13 maart 1783, ged. ald. 23 maart 1783

2. Pieterke, gedoopt Zuidbroek 25 juli 1751, dochter van Eede Abrahams en Hindrikje Harms, echtelieden;
3. Harm, geboren 21 febr. 1754, gedoopt Zuidbroek 1 maart 1754, jong overleden; zoon van Ede Abrahams en Hindrikje Harms, echtelieden in Zuidbroek;
4. Harm, geboren 8 dec. 1756, gedoopt Zuidbroek 12 dec. 1756, zoon van Ede Abrahams en Hindrikje Harms, echtelieden te Zuidbroek; hij overlijdt Zuidbroek 31 okt. 1827 als Harm Edes Burema; huwt Zuidbroek 13 nov. 1791 Heike Tjapkes, beiden van Zuidbroek; zij overlijdt Zuidbroek 27 mei 1833 als Heike Tjapkes Koning. Bij zijn overlijden zijn er nog vier meerderjarige kinderen, en bij haar overlijden nog drie meerderjarige kinderen. Uit hun huwelijk:
 - a. Ede, geb. Uiterburen 21 aug. 1792, ged. Zuidbroek 26 aug. 1792
 - b. Fenje, geb. Uiterburen 28 febr. 1796, ged. Zuidbroek 20 maart 1796
 - c. Hindertje, geb. Uiterburen 21 juni 1799, ged. Zuidbroek 30 juni 1799
 - d. Tjapke, geb. Uiterburen 22 dec. 1801, ged. Zuidbroek 27 dec. 1801
 - e. Abraham, geb. Uiterburen 10 mei 1806, ged. Zuidbroek 18 mei 1806

De maatkan is gemerkt op het handvat met de gekroonde roos met in de kroon de gietersinitialen IS voor Jan Suidema. Hij was tinnegieter in Winschoten van 1739 tot 1765. Hij werd geboren in 1713 en huwde in 1739. In 1760 vond een tweede huwelijk plaats. In 1765 verkoopt hij zijn tinnegieters-inventaris aan zijn neef Willem Zuidema. Hij is in 1794 overleden.

Literatuur merk:

B. Dubbe e.a. – Nederlandse tinnegieters & tinmerken, Amsterdam 2009, blz. 358, nr. 2931 en 2931-3.

Geschiedenis op tin

Tekst: K. Storm

WILLEM DE VLAMINGH 1697

Afb. 1 Standbeeld op Vlieland

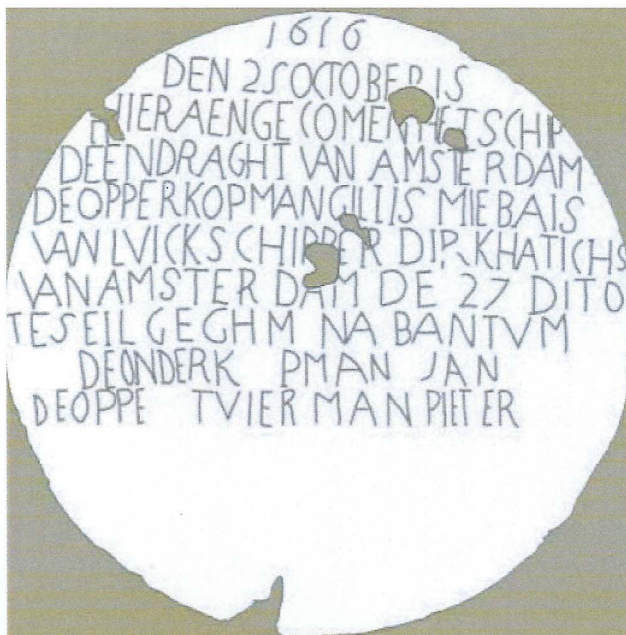
Bij aankomst met de veerboot uit Harlingen op Vlieland zie je (links) bij de haven een standbeeld op een sokkel (afb. 1). Dat is Willem de Vlamingh, een bekende VOC-kapitein geboren in 1640 op Vlieland en daar, ongeveer 60 jaar later, ook gestorven. In zijn hand houdt hij een schijf en daar gaat dit verhaal over. De Engelsen zeggen dat James Cook Australië heeft ontdekt in 1770. Maar wij weten beter. Al in 1606 bezielde 'De Duyfken' de westkust. Daarna

landden Dirk Hartog in 1616 op de noordkust en Willem de Vlamingh op diezelfde kust in 1696, dus 80 jaar later. De reden om dit in *de Tinkoerier* te vermelden is de volgende: Dirk Hartog landde in 1616 op wat hij noemde Dirk Hartog's Reede in de Haaienbaai. Deze baai werd uiterst gedetailleerd in kaart gebracht en Dirk Hartog vertrok. Maar niet dan na een tinnen schijf te hebben 'plat geklopt'. Daar liet hij een boodschap op aanbrengen (afb. 2).

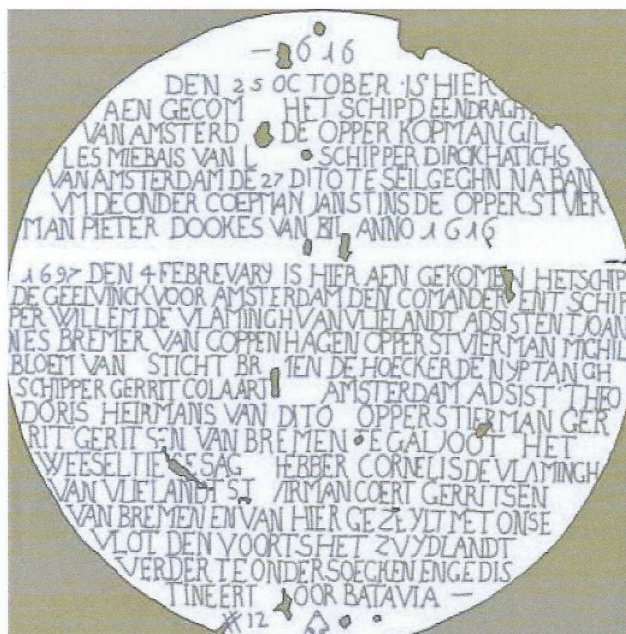
Afb. 2 Het tinnen bord van Dirk Hartog

Geschiedenis op tin

Afb. 2a en 2b Bord en uitgeschreven tekst van Dirk Hartog

Afb. 3a en 3b Bord en uitgeschreven tekst van Willem de Vlamingh

Onze Willem de Vlamingh voer, ter ere van Dirk Hartog, speciaal naar de plaats waar deze tachtig jaar eerder aan land was gegaan. De opperstuurman deed daar een opzienbarende vondst.

Toen hij op een gegeven moment, om beter uitzicht te verkrijgen, een heuvel had beklommen had hij daar een paal aangetroffen met daaronder half onder het zand, een tinnen schotel.

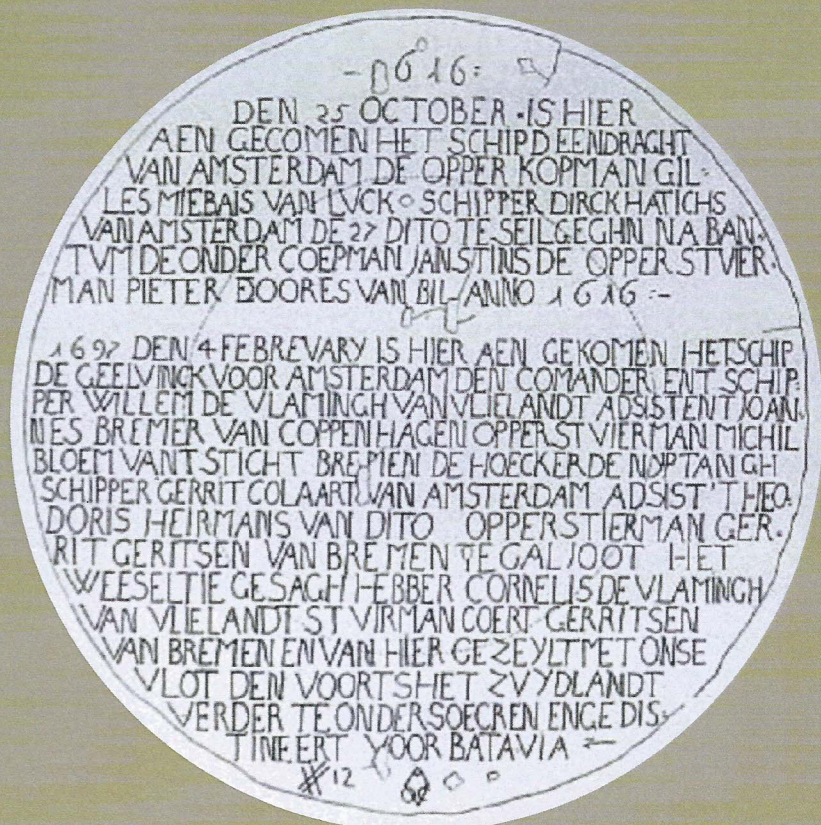
Uit het opschrift bleek dat het de schotel was die in 1616 door Dirk Hartog was achtergelaten.

Willem de Vlamingh bleef nog een paar weken 'het Zuidland' verkennen maar vond niet veel bijzonders. Hij vertrok teleurgesteld en onverrichter zake naar Batavia. Alvorens te vertrekken liet ook hij een tinnen bord plat kloppen en liet er een tekst op aanbrengen (afb. 3a en 3b).

Bovenaan de tekst van Dirk Hartog en daaronder de tekst van Willem de Vlamingh:

1616 DEN 25 OKTOBER IS HIER
AEN GEKOMEN HET SCHIP D'EENDRACHT
VAN AMSTERDAM DE OPPER KOPMAN GIL
LES MIEBAIS VAN LYCK – SCHIPPER DIRK HATICHS
VAN AMSTERDAM DE 27 DITO TE SEIL GEGHN NA BAN-
TVM DE ONDER COEPMAN JAN STINS DE OPPER STUER-
MAN PIETER DOOKES VAN BIL ANNO 1616.

1697 DEN 4 FEBREVARY IS HIER AEN GEKOMEN HET SCHIP
DE GEELVINCK VOOR AMSTERDAM DEN COMANDER ENT SCHIP-
PER WILLEM DE VLAMINGH VAN VLIELANDT ADSISTENT JOAN-
NES BREMER VAN COPPENHAGEN OPPERSTVIERMAN MICHEL
BLOEM BREMEN DE HOECKER DE NYPTANGH
SCHIPPER GERRIT COLAART VAN AMSTERDAM ADSIST THEO-
DORIS HEIRMANS VAN DITO OPERSTIERMAN GER-
RIT GERITSEN VAN BREMEN DE GALJOOT HET
WEESELTJE GESACHHEBBBER CORNELIS DE VLAMINGH
VAN VLIELANDT STVIERMAN COERT GERRITSEN
VAN BREMEN EN VAN HIER GEZEYLT MET ONSE
VLOT DEN 12 DITO VOORTS HET ZUYDLANDT
VERDER TE ONDERSOECKEN EN GEDIS-
TINEERT VOOR BATAVIA.

Geschiedenis op tin

Afb. 4 Dirk Hartog (1580 - 1621)

Het bord van Dirk Hartog is door De Vlamingh aan boord meegenomen en, na een eeuw, in Nederland opgedoken. Het is, normaal gesproken, te bewonderen in het Rijksmuseum. Maar nu, in het teken van het staatsbezoek aan Australië in 2016 werd het bord uitgeleend aan het Scheepvaartmuseum in Freemantle. Het is zonder twijfel de oudste geschreven tekst van Australië. Het bord met de (dubbele) tekst van Willem de Vlamingh is in het Scheepvaartsmuseum in Freemantle en als replica te bewonderen in het prachtige Museum 'Tromp's Huys' op Vlieland. Het werd in 1998 door de Nederlandse ambassadeur in Australië, de heer R.R. Smit, aan de gemeente Vlieland aangeboden. Een bijzonder stuk geschiedenis, geschreven op tin!

Met dank aan Jan Houter (alias Jan van Vlieland en Elsje de Ruiter, Museum 'Tromp's Huys').

Afb. 5 Willem de Vlamingh (1640 - 1698)

Afb. 6 Willem de Vlamingh

Vragenrubriek

Onlangs kocht ik deze verzameling dekseltjes. Het merendeel is aan de binnenkant gemerkt met gietersinitialen LVW. Dit merk is toe te schrijven aan Leonardus van Weert, werkzaam tussen 1771 en 1818.

Waarvoor werden deze dekseltjes gebruikt? Zouden zij in een klooster gebruikt kunnen zijn? Sommige hebben een nummer, zoals 3 en 35.

Het tinmerk is te vinden in: B. Dubbe – Nederlandse Tinnegieters & Tinmerken, Amsterdam 2009, blz. 249, nr. 3169 en 3169-3.

Mevr. G. van der Lem, Oegstgeest

Detail tinnen bord van Dirk Hartog (påg. 41)

de Tinkoerier

activiteiten en tarieven 2017

DATA BIJeenKOMSTEN NEDERLANDSE TINVERENIGING

2017: 28 oktober Locatie nog niet bekend
 2018: 26 mei Locatie nog niet bekend
 2018: 27 en 28 oktober Jubileumbijeenkomst

DATA BIJeenKOMSTEN VLAAMSE TINVERENIGING

2017: 29 oktober Lokeren
 2018: 25 maart Lokeren
 2018: 4 november Lokeren

DATA BIJeenKOMSTEN GEWICHTEN EN MATEN VERZAMELAARS VERENIGING

2017: 30 september Harmelen – bijeenkomst
 2017: 4 november Harmelen – najaarsveiling

TARIEVEN NEDERLANDSE TINVERENIGING

Contributie, incl. 2x de Tinkoerier	€ 65,00
Abonnement de Tinkoerier	€ 50,00 (excl. verzendkosten)
Losse nummers	€ 25,00 (excl. verzendkosten)
Oudere gebruikte nummers	€ 7,50 (excl. verzendkosten)
Advertentie in de Tinkoerier	€ 100,00 (hele pagina)

COLOFON

Foto voorzijde omslag
 PIETER DUYFHUYSEN
 Rotterdam 1608 – 1677 Rotterdam
 Boerenherberg, paneel, 39 x 51 cm
 Collectie Hoogsteder & Hoogsteder, Den Haag.
 Foto achterzijde omslag
 Fragmet van koorbank, kerk Flavigny
 Ontwerp en lay-out
 Oranje boven, 's-Hertogenbosch
 Drukwerk De Koning Repro, Ridderkerk

OPROEP

Als u oude Tinkoeriers wilt afstaan ontvangt de vereniging deze graag. Wij bieden ze voor € 7,50 ter verkoop aan. De opbrengst komt ten goede aan de verenigingskas. Door een schenking van een van onze leden kunnen wij thans een volledige set Tinkoeriers aanbieden. Prijs in overleg. Neem hiervoor contact op met Henk van Wijk (0180 - 617966).

